

omnino annorum curricula determinandum, quod in solo Christi Iesti regno evenit. Tale hoc est ex octogesimo octavo Psalmo v. 28 et seq.: *Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ. In æternum serabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen ejus et thronum ejus sicut dies cæli... Semel juravi in sancto meo, si David mentiar: semen ejus in æternum manebit, et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum, et testis in celo fidelis. Et illud Isaie de Christo, cap. 9, v. 7: Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis; super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud et corroboret in judicio et justitiâ, à modo et usque in sempiternum. Necnon illud Jeremie, cap. 55, v. 17: Quia hæc dicit Dominus: Non interit de David vir qui sedeat super thronum domus Israel; deinde, cap. 55, v. 20, 21: Hæc dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte, ut non sit dies et nox in tempore suo; et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus. Et istud Danielis de Christi regno, cap. 2, v. 44: In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur; comminet autem et consumet universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum; atque hoc quoque ejusdem Prophetæ, cap. 7, v. 14, 27: Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum; et omnes populi, tribus, et lingue ipsi servient; potestas ejus potestas æterna quæ non auferretur, et regnum ejus quod non corrumpetur. Vides omnem omnino extremitatem et determinationem à regno Davidis et à regno Christi excludi. Unde Gabriel Angelus apud Lucam, cap. 1, v. 55: Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum; et regni ejus non erit finis. Nempè hæc pertinet ad ea quæ attulimus Prophetarum predicta, quibus non hunc afflixisset sensum Evangelista, nisi communi omnium consensu sic intelligi solita hoc tempore fuissent. Perperam ergo Grotius testimonium hoc Christianis eripit, nec quæquam aliud hic significatum esse vult, quam temporarii Davidis regni duritiam, quæ annorum quingentorum spatium excessit. Ad Jesum item istud congruit, 2 Reg. cap. 7, v. 15: Ipse edificabit domum nomini meo; Ecclesiam videlicet, quæ domus symbolo sæpè in libris sacris exprimitur. Sic David in Psalmis 92, v. 5: Domum tuam decet sanctitudo, Domine. Sic Angelus apud Lucam, cap. 1, v. 55: Et regnabit in domo Jacob in æternum. Sic Paulus ad Timotheum, Ep. 1, cap. 5, v. 15: Ut scias quomodo oportet te in domo Dei conversari, quæ est ecclesia Dei vivi. Ergo hæc Nathanis vaticinatio, tanquam Christum Jesum sine dubio præmonstrans, à Paulo usurpatur. Hebr. cap. 1, v. 5: Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in Filium?*

2^a Si quis Isaie prædictum, quod ex undecimo capite attulimus, ut Jesum Jesse prognatum esse proba-

remus, aliò detorqueere pareat quàm ad Messiam, refragantes Judæos omnes experietur, ut supra demonstravimus. Messiam certè germinis, et floris, et virgæ, et radicis symbolis sæpè à Prophetis expressum ostendimus infra in hoc Parallelismo, et ipsæ quoque à novi Testamenti Scripitoribus Jesum fuisse signatum. Spiritum Domini super Jesum requisivisse manifesto indicio declaravit Deus, tùm cum Spiritus Dei descendit sicut columba, et venit super eum recens à Joanne baptizatum. Stetit Jesus in signum populorum, quod et de eo post Isaiam futurum prædixit Simeon, Luc. c. 2, v. 54: Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur. Ipsum gentes deprecari cœperunt, tùm cum ad eum vocata, Apostoli dicto audientes fuerunt. Judicavit in justitiâ pauperes, sicut et Justus 227° sit dictus. Percussit terram virgâ oris sui, et spiritû laborum suorum interfecit impium; bellator quippè Jesus. Idem tamen pacificus, quod lupi et agni, pardi et hœdi concordâ Isaias significavit. Quæ omnia suis locis apparent in hoc Parallelismo.

CAPUT VI.

DAVIDIS NOMEN JESU TRIBUTUR.

Isa. c. 55, v. 5: Feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordiam David fideles.

Jerem. c. 50, v. 9: Servient (Israel et Juda) Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitabo eis.

Ezech. c. 54, v. 25: Hæc dicit Dominus Deus: .... Suscitabo super eas (oves meas) pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David.

Ezech. c. 57, v. 25 et seq.: Ego ero eis Deus, et servus meus David rex super eos.... Et David servus meus princeps eorum in perpetuum.

Ose. c. 5, v. 5: Post hæc recitentur filii Israel, et querent Dominum Deum suum, et David regem suum.

Act. c. 15, v. 54: Quod autem suscitavit eum à mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit, quia dabo vobis sancta David fideles.

CAPUT VII.

JESUS DE SEMINE SALOMONIS.

Psal. 71, v. 1, 6: Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis.... Permanebit cum sole et antè lunam in generatione et generationem.

Matth. c. 1, v. 1 et seq.: Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham, Abraham genuit Isaac. David autem rex genuit Salomonem ex eâ quæ fuit Uria. Salomon autem genuit Roboam... Jacob autem genuit Joseph, virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.

CAPUT VIII.

TEMPUS ADVENTUS JESU.

Gen. c. 49, v. 10: Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est.

Psal. c. 71, v. 1, 7: Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis.... Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis.

Isa. c. 2, v. 2 et seq.: Et erit in novissimis diebus

preparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus; quia de Sion eribit Lex, et verbum Domini de Jerusalem; et judicabit gentes, et arguet populos multos; et confabuntur gladius suos in vomeres, et lanceas suas in falces; non levabitur gladius contra gentem gladium, nec exerebuntur ultra ad prælium.

Isa. c. 41, v. 1 et seq.: Et erodietur virga de radice Jesse.... Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hœdo accubabit.... Non nocentur, et non occident in universo monte sancto meo.... In die illâ radix Jesse qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.

Isa. c. 40, v. 5 et seq.: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas. Et revelabitur gloria Domini, et videbitur ansæ caro pariter quod os Domini locutum est.

Jerem. c. 50, v. 18 et seq.: Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, et tentis ejus miseror, et edificabitur civitas in excelsa suo, et templum juxta ordinem suum fundabitur.... Et erit dux ejus ex eo, et princeps de medio ejus produceret, et applicabo eum, et accedet ad me. Quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus?

Dan. c. 2, v. 40 et seq.: Et regnum quartum erit velut ferrum; quomodo ferrum comminuit et damat omnia, sic comminet et conteret omnia hæc. Porrò quia vidisti pedum et digitorum partem teste signi, et partem ferream; regnum divinum erit, quod tamen de plantario ferri oriatur, secundum quod vidisti ferrum mistum teste ex luto; et digitos pedum ex parte ferros, et ex parte feclites; ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum. Quod autem vidisti ferrum mistum teste ex luto, comminsebuntur quidem humano semine, sed non adhaerebunt sibi, sicut ferrum misceri non potest teste. In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur; comminet autem et consumet universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum.

Dan. c. 9, v. 24 et seq.: Septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummatur varietatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impletur visio et prophætia, et ungetur Sanctus Sanctorum. Scito ergò et animadvertite: Ab exitu sermonis ut iterum edificetur Jerusalem usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt, et rursus edificabitur platea, et muri in angustiâ temporum. Et post hebdomades sexaginta duæ occidetur Christus, et non erit ejus populus qui eum negaturus est, etc.

Agg. c. 2, v. 7 et seq.: Quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, et ego commovebo cælum, et terram, et mare, et aridum; et movebo omnes

gentes, et veniet Desideratus emicnis gonifus; et implebit domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Mene est argentum, et mene est aurum, dicit Dominus exercituum; magna erit gloria domus istius novissimè plus quàm prima, dicit Dominus exercituum; et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

Zach. c. 5, v. 8, 10: Ecce enim ego adducam serum meum Orientem.... In die illâ, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum subter vitam et subter ficum.

Malach. c. 5, v. 1: Ecce ego mitto Angelum meum, et præparabit viam antè faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos queritis, et Angelus Testamenti quem vos vultis.

Matth. c. 2, v. 1: Cùm ergò natus esset Jesus in Bethlehém Juda, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerant Hierosolymam.

Matth. c. 14, v. 1: In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu.

Luc. c. 2, v. 1 et seq.: Factum est autem in diebus illis, exitu edictum à Casare Augusto, ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima facta est à prasidè Syriæ Cyrino. Et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem. Ascendit autem et Joseph à Galliliâ, de civitate Nazareth, in Judæam, in civitatem David, quæ vocatur Bethlehém; eò quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Mariâ, dispensatâ sibi uxore prægnante. Factum est autem, cùm esset ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit Filium suum primogenitum.

Luc. c. 5, v. 1 et seq.: Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Casaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarchâ autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarchâ Iturææ et Trachonitidis regionis, et Lysanîâ Abilæne tetrarchâ, sub principibus sacerdotum Anna et Caiapha, factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum penitentiarum in remissionem peccatorum.... Factum est autem cùm baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato et orante, apertum est cælum.... Et ipse Jesus erat inclipiens quasi annorum triginta.

1^a Ut major constet fides testimoniis, quibus ortum Christi et obitum prædicto à Prophetis tempore configisse demonstravimus, exponenda sunt nonnulla, undè toti disputationi lux accedet. Certum est, quo tempore natus est Jesus, receptissimam fuisse inter Judæos et ethnicos opinionem, nasci tunc debere Messiam. De ethnics ejus supra; egimus et de Josepho; videamus de reliquis Judæis. Persuasionem hæc imbutus erat Simeon, quem testificatur Lucas (c. 2, v. 25, 58) expectasse consolationem Israel; eadè et ii quos alloquebatur Anna prophetissa, Phœnuelis filia, quos ait idem Lucas expectasse redemptionem Israel. Eadem mens erat Samaritana, cùm Christus diceret (Joan. c. 4, v. 25): Scio quia Messias venis. Redemptionem illa, sive consolationem Israel, Messias adventus est quem et Regnum cælorum et Regnum Dei sacri scri-

ptores appellant; Thalmodici, *consolationem*; et iurando affirmantes quippiam, per consolationem hanc, velut sanctissimum religionis mysterium, iurare solent. Pleni sunt sacramenti huius eorum libri, in quibus, ut et in reliquorum porrò Rabbīnorum scriptis, doctrina eadem consignata est. Legimus in libro Sanhedrin, capite ultimo, Scholam Elie, non propheta huius celebris, sed Hebræi doctoris, mundi tempus sex annorum millibus definisse, quorum duo millia priora fuerint Tholu, duo sequentia Lex, postrema duo futura sint Messias. Atqui circa finem quartæ chiliadis reipsa venit Christus Jesus. Itaque ex eorum doctrinā sequitur tempus adventus Messie esse majores ipsorum, qui temporibus Christo Jesu paulo superioribus vixerunt, Messie adventum imminere; qui non multo recentiores fuerunt, et templum excidendi viderant, Messie tempus venisse. Sunt qui non aliam quam Ecceciā fuisse velint. Quam sententiam penitus damnari posse negat R. Joseph Albo in libro Ikkarim. Tradit R. Selomoh Jarchi asseverasse vetustos gentis suæ doctores, jam venisse Messiam, coque die esse natum quo excisa Hierosolyma. Refertur R. Gedalies in Catena cabale, et R. Azarias, in Lumie oculorum, quid ipsi de tempore adventus Messie, quid R. Bechai, quid R. Saadiah, quid is quem proxime laudavi R. Selomoh Jarchi, quid R. Levi ben Gheron, quid R. Abraham Hannasi, quid R. Moses Gerundensis, quid Abrahamel senserint, quid et in libro Zohar proditum sit: ex quorum rationibus sequitur, jam id tempus esse elapsum. Quocirca in eodem libro Sanhedrin venisse quidem Messiam aiunt de verporum grege nonnulli, at Romæ inter ægros lepris laborantes latitare (nam ex his Isaie cap. 55, v. 4, verbis: *Et nos putavimus eum quasi leprosum*, nomen ipsi Leproso esse fingunt); ratum verò tempus, quo ex his latebris emersurus sit, non assignant. Quidam inter horti Eden delicias ævum agitare volunt cum Eliā, à quo ugendus sit olim lictitia oleo, cum ad muneris sui administrationem foras proditit. Nam quamvis Messie adventum negare per Judæos leges fas non sit, ejus tamen tempus non ex Scripturæ sacre predictionibus, sed ex cabala tantum cognosci posse censent. Verum egregie refelluntur hæc commenta ex Daniele ipso, qui post hebdomades sexaginta duas occisum iri Christum pronuntiat; et paulo post desiturnum sacrificium et hostiam. Jam ante ergo venerat Christus, et fuerat trucidatus, ac pactum Dei cum hominibus confirmaverat, omnibusque officiis et munis fuerat defunctus, quibus explendis missus erat et promissus.

¶ Constat præterea apud plerosque veteribus magistris, stante tempore secundo vel venturum fuisse Christum, vel venisse. Testis Cantici canticozum Thargumista (Cant. 7, 8); testis et Echa Rabbathi, et septius jam memoratus liber Sanhedrin, capite ultimo, qui in hunc sensum traxisse R. Akibam narrat celeberrimam vaticinationem Aggæi, in qua Deus eā spe Zorobabelen

et Jesum Josedecei filium, solatur, ut cum venerit *Desideratus cunctis gentibus*, templum tantā gloriā completurus sit, ut prioris templi gloriam superet (Agg. 2, 7, 8). Atqui res quique enumerant Thalmodici doctores, quibus templum prius et posteriori antecellit, Urim et Thummim, Arcam, Ignem, Oleum unctionis (pro quo liber Thalmodicus Joma, Jarchi, et Kimchi, præsentiam Dei ponunt) et Spiritum sanctum. Adjiçit Sepher Aemana et lamīnam auream, in Pontificis fronte gestari solitam. Adjiçit et multa Abrahamel prioris templi decora, quæ in secundo desiderabantur. Adde et prioris magnificentiam, quā posterius tanto post se intervallo reliquit, ut qui illud viderant, cum secundo aspicerent, à lacrymis temperare non possent; undè Aggeus (2, 4): *Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloriā suā primā? et quid vos videtis hanc nunc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris? Gloria igitur templo promissa, per cum concilianda ipsi erat qui à cunctis gentibus desiderabatur, et erat expectatio gentium, Messiam videlicet, tum cum loco huius pacem erat daturus. Aggeus mirifice illustrat Malachias, cap. 5, v. 1, cum ait: *Ecce ego mitto Angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam; et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos queritis, et Angelus testamenti quem vos vultis. Dominatorem enim hunc esse Messiam palam agnoscent Hebræi, ut supra docuimus. Quod per Aggeum spondet Deus, idem jam ante per Jeremiam fuerat luculentis verbis pollicitus, cap. 50 v. 18 et seq.: *Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, et tectis ejus miserabor, et edificabitur civitas in excelso suo, et templum juxta ordinem suum fundabitur.... Et erit dux ejus ex eo, et princeps de medio ejus produceret; et applicabo eum et accedet ad me. Quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi? ait Dominus. Et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum. Hæc in Messiam congruere docet Jonathan; docet et R. Jehuda in libro Sanhedrin.***

5° Clarissimam quoque adventus Christi notam præmonstravit Deus, cum futurum prædixit ut *oriatur in diebus ejus justitia et abundantia pacis* (Psalm. 71, v. 7); ut gladii conflentur in vomeres; ut labiet lupus cum agno; ut deprimantur montes; ut complanentur valles, et scabra ac prærupta terrarum exequantur (Isai. c. 2, v. 4, et cap. 41, v. 6, et c. 40, v. 5); ut amici curis omnibus soluti sub ramis arborum conveniant (Zach. c. 5, v. 8, 10). Quibus læta pax, summaque tranquillitas significatur. Atque hæc partim *אֵלֶּיךָ אֲשֶׁרְבָנָה*, partim *אֵלֶּיךָ אֲשֶׁרְבָנָה* interpretanda sunt. Ac priori quidem modo suspensæ ac videtur Jonathan in Thargum. Nam cum initium undecimi capitis Isaie allegoricè intelligendum esse docuerit, sequentia similiter interpretata esse credi par est. Jonathanem assectatur Selomoh Jarchi, assectantur et alii. Sumpsit quoque allegoricè R. David Kimchi; sumpsit et Maimonides in Jed Chazacha, popularisque suos freuenter refellit qui lupum inter et agnum futuras Mes-

siā veniente inducias, aliasque rerum vices stolidissimè imaginari sunt, cum Israelitarum, in nefariorum et impiorum hominum colluvie, securitas tantum et tranquillitas promittantur. Nos gentium vocationem hinc præmonstratum censemus, quæ superbiæ et morum feritate deposita, mansuetæ doctrinā Christi Jesu, et ad ejus obsequium ac fidem traductæ sunt. Insignis enim hic est et propè singularis Christi Jesu ipsiusque sectatorum character, mansuetudo ac lenitas; cuius præcius Michæas, non pacis tantum amator, sed Pacem futuram ipsam præcinit. Undè discipulos suos Jesus ad sui imitationem his verbis provocabat (Matth. c. 11, v. 29): *Tollite jugum meum super vos, et discite à me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Sed hæc fusius in Parallelismo prosequemur. Sic intellexit Justinus, Apol., sic Eusebius Dem., lib. 2, sic Hieronymus in Isai. 2, sic Christiani interpretes universi. At idem etiam oraculum hoc *אֵלֶּיךָ אֲשֶׁרְבָנָה* completum esse docent, nato Domino Jesu Augusti temporibus, quæ tempestate omnes bellorum resederant motus, quibus quassatus paulo antè fuerat universus propemodum orbis, altissimæque pacis genus humanum fruebatur. Nec multo antè templum Jani observaverat Augustus, quod per multos annos clausum Variam clades aperuit. Inscriptio vetus Emerite, quam proponit Gruterus, p. 149:*

IMP. CAES. DIVI. F. AVG. P. ON. MAX.
COS. XII. TRIBUNIC. POTEST. X. IMP. VIII.
ORBE. MARI. ET TERRA. PACATO.
TEMPIO. JANI. CUSO. ET. REP. PO.
ROM. OPTIM. LEGIB. SANCTISS.
INSTIT. REFOR.

Ubi non pax solùm terræ marique constituta, sed et legibus optimis, ac sanctissimis institutis reformata Romana respublica dicitur. Quippè non pacem solùm, sed et justitiam etati huic sacer Vates spondederat, Psalm. 71, 1: *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis*. Quibus ista consonant è Psalmo octogesimo quarto, vers. 11: *Misericordia et veritas obtineant tibi, justitia et pax osculatur sunt*. Audiendus quoque Suetonius: *Janum Quirinum senecæ apud iterum à conditā Urbe memoriam antè suam clausam, in nullo brevitate temporis spatio, terræ marique pace partā terclusit*. Dissertissimum verò et ad rem nostram aptissimum est Oroii testimonium, lib. 6, cap. 22: *Anno ab U. C. DCCLII. Caesar Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione ad Meridiem, ac per totum Oceani circumdum, cunctis gentibus unā pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit*. Quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper observatas nisi ipsa etiam rubigo consignavit: nec prius unquam nisi sub extremâ senectute Augusti pulsate, Atheniensium seditione, et Dacorum commotione patuerunt. Clausis igitur Jani portis, rempublicam, quam bello quæsierat, pace emouire atque amplificare studens, leges plurimas statuit, per quas humanum genus liberâ reverentiâ disciplinæ morem gereret. Domini appellatio-

nem, ut homo, declinavit. Verus quippè rerum Dominus, omnis justitiæ ac pacis auctor, sanctissimarum quoque legum conditor aesebatur; de quo cecinit Isaia, cap. 9, v. 7: *Multiplicabitur ejus imperium, et pacis novæ erit finis*. In eum enim annum, quem notat Orosius, vel proximos certè annos, de communi doctissimorum chronologorum consensu, incidit ortus Christi Jesu. Neque verò prætermittendus hic est Tacitus, qui patris huius, quam Augustus sanxit, diuturnitatem commemorat in eo fragmento, quod idem promittit Orosius, lib. 7, cap. 5: *Deinde, ut verbis Cornelii Taciti loquar, senex Augusto Janus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes sæpè ex usu, et aliquandò cum damno quærentur, usquè ad Vespasiani duravit imperium*. Quibus hæc subjungit Orosius: *Ceterum et tunc captâ eversaque Hierosolymorum, sicut Propheta prævenerunt, extinctisque Judæis, Titus, qui ad vindicandum Domini nostri Jesu Christi sanguinem iudicio Dei fuerat ordinatus, victor triumphans cum Vespasiano patre Janum clausit*. Igitur etiam sub extremis Caesaris temporibus apertus est Janus, tamen per multa ex eo tempora, quamvis in prociuncto esset exercitus, nulla bella conerunt. Consuetanea sunt istis quæ subiecit Eusebius utriusque predictioni, ex Psalmo septuagesimo primo, et ex secundo capite Isaie supra allatæ (Euseb. Prep. Evang. libr. 1, cap. 4): *Consuetanea predictionibus res consecutæ sunt. Satim enim sublatas est apud Romanos dominatus ille à multis usurpatus, cum ad unum Augustum imperii summa sub ipsam Severatoris nostri ortum redisset. Ab eo enim tempore, ad hæc usque ætatem, minimè videas civitates cum civitatibus ut prius decertantes, neque gentem cum gente præstantem, neque res hominum omni perturbationis genere attritas. Pacem hanc orbi per Christum conciliatam, jus sanctum, refrenatam licentiam, res in melius compositas, Augusto gratificatur Virgilius splendidis versibus predicavit, Eneid. lib. 1, v. 295 et seq.:*

*Aspera tàm positis mitescent secula bellis:
Cana fides, et Vesta, Reno cum fratre Quirinus
Jura dabunt; dire ferro et compagibus arcibus
Claudunt belli portæ; furor impetus intus
Sæva sedens super arma, et centum victus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore creuento.*
Duplex igitur per Christum Jesum pax hominibus parta est, temporaria, et æterna. Hæc ea est quam Jesus moriturus discipulis suis reliquit; aiebat enim (Joan. c. 14, v. 27): *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis*. Hæc motus animorum sedat, et mentes humanas etiam dum inquietis illigata sunt corporibus, tranquillat et componit, et beatitudinis æternæ nulli unquam rerum turbati obnoxie compotes efficit; illa verò Christo Jesu venienti orbem præparavit, sopitis bellis, et pace terræ marique sanctità; quæ etiam post Christum diu perseveravit. Utramque pacem statim post natum Jesum beati Angelus cantibus celebrabat; et æternam quidem ac cœlestem, his verbis (Luc. c. 2, v. 14): *Gloria in altissimis Deo; terrænam verò ac*

temporariam, istis: *Et in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Unde facilis est adversariorum depulsio, qui pacem illam Augusti ævo florentem, post annos aliquot turbatam fuisse causantur; quamobrem ad Jesum minime pertinere volunt istud Propheta, Ps. 71, v. 7, quod attulimus: *Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna; sed in hoc quod Isa. c. 9, v. 7: Et pacis non erit finis: nec illud Isa. c. 54, v. 10: Fœdus pacis mœa non movebitur.* Perperam enim ad terrenam pacem flectuntur ista, quæ pertinent ad æternam. In eundem trahi possunt sensum et ista Isaia, cap. 2, v. 4: *Nec exercebuntur ultra ad prælium: et hæc Ezechielis, cap. 34, v. 28: Et non erunt ultra in rapinam in gentibus; quavis et pœcem temporariam notare possunt: dictio enim ultra, sive, ut hebraice concepta est, 77, nonnunquam æternitatem, diuturnitatem aliquam nonnunquam, sæpè etiam brevitate temporis significat. Postremum hoc docet R. David Kimchi in libro Radicam, et exemplis probat. Aliquod etiam particule neganti conjuncta aliquam rem detrahit, non totam inficitur. Sic tricesimo quinto Genesios capite, vers. 10, Jacobo dixit Deus: *Non vocaberis ultra Jacob;* quamvis sæpè deinceps, et hoc ipso capite aliquoties vocatus sit Jacob. Plura ejusmodi exempla sunt in promptu. Non ergo penitus id negatum est vocibus *is, non ultra,* sed pars tantum aliqua detracta est: nam cum semper deinceps Israel vocari debuisset, Jacob aliquando vocatus est. Similem is significationem tribue in allatis Isaie et Ezechielis testimoniis, non ut in æternum, sed ut in multis annos magnaque ex parte extinctum iri bella intelligas.*

4^a Ad hæc florente Romanorum imperio proditum Messiam prædixit Daniel, quo certum adventus ipsius iudicium continetur. Atque hic Judæorum consensus juvatur, apud quos commune effatum est, vigente imperio Idumæorum (quo nomine Romanos signare solent) proditum Messiam. Cum enim Nabuchodonosoris somnium interpretaretur Daniel, futurum prænuñtiavit, ut regno ipsius succedat regnum aliud argenteum, Persarum videlicet et Medorum; huic tertium æreum, quo latè dominaturum sit, Alexandri nimirum, qui maxima terrarum spatia subiegit; atque istud demum quartum ferreum, robore longè præstant, quod reliqua hæc domet et conterat, quemadmodum omnia ferream comminuit. De quarto hoc regno magna apud interpretes controversia est, aliis Seleucidarum et Lagidarum regna, Romano aliis imperium eo signari contententibus. Ego verò postremam hanc opinionem sequi me profiteor. Extat quippè ex his ipsis vaticiniis verbis prioris confutatio: *Et regnum quartum erit velut ferrum: quomodo ferrum comminuit et domat omnia, sic comminuet et conteret omnia hæc* (Dan. 2, v. 40); aureum nimirum Nabuchodonosoris regnum argenteum Cyri, æreum Alexandri. Regna autem Lagidarum et Seleucidarum, regnum ipsum Alexandri ex parte fuerunt. At quavis magnus sese oppugnarunt et appetierunt bellis, minime tamen se comminuerunt; uti neque regnum Macedo-

nie, quod ærei regni Alexandri caput fuit. Deinde regnum illud quartum, regnum unicum fuit; duo verò Lagide et Selencide regna tenerunt. Quanto optius hæc ad Romanum imperium congrunt, quod priora hæc regna contrivit! Sequitur (Dan. c. 2, v. 41-42): *Porro quia vidisti pedum et digitorum partem teste fœgati, et partem ferream, regnum divinum erit; quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferreum mistum teste ex luto, et digitos pedum ex parte ferreos, et ex parte fictiles; ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum.* Aio bella Casars et Pompeii, Augusti et Antonii his portendi. Tempora enim hæc pedibus comparantur, quod Messie ortum proximè præcesserint. Romana respublica bellis hisce civilibus seissa in duas partes et divisa est. Cæsariana pars robore pollens prevaluit; Pompeiana et Antoniana contrite sunt. Utraque autem pars victrici gente et forissimis majoribus prodiit. Labascit hic eorum ratio, qui imperii Romani divisionem in veterem novamque Romam comminiscuntur; utram enim partem luteam, utram ferream esse dicent? utraque enim contrita est. Addit Propheta (Dan. c. 2, v. 43): *Quod autem vidisti ferreum mistum teste ex luto, comminiscuntur quidem humano semine, sed non adhaerent sibi, sicut ferrum misceri non potest teste.* Conubia significat, quibus Cæsarem inter et Pompeium, Augustum et Antonium affinitates contracte sunt; minime tamen animi coalescent, conjunctionem dirimente insanè regnandi cupiditate. Tum hæc subœxa sunt (Ibid. 2, 44): *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur; comminuet autem et consumet universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum.* Grotius, aliique Grotio vetustiores, qui quarto regno notari consenti Ægypti et Syriæ regna, ad Romanum imperium ista referunt, quatenus futurum erat sedes Ecclesie. At hoc cum aiunt, vel sibi volunt in Romano imperio Ecclesiam solam spectari, vel Ecclesiam cum Romano imperio. Si primum, profectò verisimile non est Danieli vaticiniis suis nobilissimam notantem imperia, longè omnium nobilissimum, Romanum præterisse; si postremum, al falsam est quod affingit Danieli, Romanum imperium nunquam iri dissipatum, cujus vix umbra nomenque superest, nec alteri populo traditum, quod Franci, Germani, Turci, aliisque traditum est. Suscitandum præterea fuit regnum illud æternum in diebus regnorum illorum, quæ proximè commemoravit. Atqui penitus jam conciderant regna Syriæ et Ægypti, cum Ecclesie regnum fundavit Christus; nondum verò excitata illa erant, cum Romanum regnum exortum est. Unde sequitur stantibus regnis Syriæ et Ægypti, neque Romanorum, neque Ecclesie regnum fuisse suscitatum: igitur vel regna Syriæ et Ægypti regna illa non sunt, quibus stantibus regnum illud æternum suscitandum esse prædicit Daniel, vel regnum hoc æternum, neque Romanorum imperium neque Ecclesie regnum est. Ego verò regno ferreo notari censeo Romanum imperium, ut dixi; regno verò æterno, regnum Christi, quod æternum fore sacra-

Litteræ passim docent, et nos in Parallelismo accedimus. Regna autem universa consumpturum apertissimè testificatur Paulus in priore Epistola ad Corinthios, cap. 15, v. 24: *Deindè finis, eius tradiderit regnum Deo et Patri, cum evocaverit unum principatum, et potestatem, et virtutem; oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus; et in posteriore, cap. 10, v. 4 et seq.: Nam arma militiæ nostræ, non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum; consilia destruentes, et omnem altitudinem extollemem se adversus scientiam Dei.* Et David in secundo Psalmo, v. 8-9: *Postula à me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ; reges eos in virgâ ferreâ, et tanquam vas figuli confringes eos.* Isaïas quoque, cap. 60, v. 12: *Gens et regnum quod non servierit tibi, peribit, et gentes solitudine vastabuntur.* Præcipuè verò Daniel, optimus sui interpres, cap. 7, v. 15, 14, 27: *Et ecce cum nubibus caeli, quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum; et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient; potestas ejus, potestas æterna que non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur.* Deindè: *Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni, quæ est subter omne caelum, datur populo sanctorum Altissimi; cuius regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei et obedient.* Lapidem præterea hunc, de monte sine manibus abscissum, qui statuâ aureâ, argenteâ, æræ, et ferræ disjecta et comminuta, mons evasit magnus, et universam terram replevit (Dan. c. 2, v. 34, 35, 45), Christi symbolum esse certissimis argumentis supra vicimus. Sed et regnum illud æternum, regnum esse Christi, ibidem tum auctoritate Scripture sacre, tum et Rabbiorum suffragiis abundè probavimus.

5^a In nono vero capite Danielis Inculcentum et haud scio an clarissimum omnium quotcumque sacri Codicis veteris Testamenti suppediant, vaticinium proponitur; idemque longè obscurissimum. Ac clarissimum quidem, quoad Christum pertinet, qui discretis illic prænuñtiatur verbis; Jesum videlicet, cujus ætas illic, undecumque tandem computandi deucatur exordia, tam manifestò indicatur, ut indè potissimum ad spem venturi circa hæc tempora Messie excitatos Judæos et ethnicos plerosque crediderim. Obscurissimum verò, quoad prædicarum illic septuaginta hebdomadam fuita spectat et exitus. Quidquid igitur chronologorum est, quidquid theologorum, quidquid Scripture sacre interpretum, eorum uberrime exstant argumenti hujus disceptationes. Verùm tantis undiquè angustiis ac difficultatibus circumseptæ questio est; tot, tamque diverse ac pugnantem proponuntur sententiæ, ut penitus molesta sit ac operosa earum diffractio; novum verò aliquid ac certum afferre, longè etiam operosius. Quod cum nuper vir ceteroquo eruditus tentasset, in magnas ineptias delapsus est. Libenter ergò ab hæc tractatione manum abstinissem, nisi eam à me invito propositi operis ratio exprimeret.

6ª Cum in hujus prædici interpretatione multiplex

existerit opinioum diversitas, quæ diligenter ab aliis collectæ sunt et expositæ, complures ex illis à seipso convicte exolverunt. Quamvis autem viciorum aliquot doctorum patrocinis sese etiamnum tueantur bene multe, nos tamen consulentes brevitati, tres duntaxat afferemus in medium, quarum præcipua inter ceteras auctoritas est, quæque majoris nominis patronos habent. Prima in anno Artaxerxis Longimanii septimo septuaginta hebdomadam ponit exordium, quas in Christi morte concludit. Quod spatium quadringentorum nonaginta annorum est, sive hebdomadam septuaginta. Hanc opinionem magnâ contentione defendunt Jacobus et Ludovicus Cappelli, viros graves chronologica et astronomice disciplina peritos secuti, accuratissime hujus annorum curricula delineatis tabulis, et rationibus subtiliter disputatis fidem sibi conciliare conati sunt.

Fatendum sanè est veri eos quàm simillima disserero atque hanc questiu annorum numeri cum historicæ veritate convenientiam penè nobis assensum extorquere. Verùm ad hanc calculi fidem reliqua non congrunt; inchoandas quippe hebdomadas esse definit apud Danieli Angelus Gabriel, ab exitu sermonis, ut iterum edificaret Jerusalem (Dan. c. 9, v. 24); ab edicto videlicet, quo Hierosolymorum instaurationi permissa est. At in Artaxerxis edicto, quo Esdræ reditum anno regni sui septimo concessit, de reparandis Hierosolymis, nulla omnino mentio fit, sed de instauratione tantum templi cultu, et lege restituenda. Nec nodum solvit Ludovicus Cappellus, cum ait licentiam reficiendorum murorum, cisi verbis non expressam, at re ipsa hæc Esdræ concessam: *Cur enim, inquit, instaurationem murorum vel prohibuisset, vel non concessisset Artaxerxes ille, qui se usque ad hæc benevolam ergà Judæos eo edicto præbet? Eandem nimirum eo causam, quæ Cyrum ergà Judæos itidem benevolam, quæ Darii absterruit, quominus ille permitteret, experta nimirum gentis perverciæ et mobilitas, et cupidus rerum novarum animus. Quod si promovendi cultus templi expressa veritas tacitam instaurationi muri continet facultatem, jam igitur non à septimo anno Artaxerxis, sed à primo Cyri, vel à secundo Darii septuaginta hebdomadam sumenda sunt initia, qui Judæis restitendi templi fecit potestatem. Viri profectò simile non est hoc Artaxerxis edictum, cum res alias momenti minoris sigillatim exprimat, sumptibus ad templi cultum conferebros minutim percenset, concessam murorum et urbis extruendæ facultatem, sic tanquam rem nihil, silentio prætermisisset. Crederemus fortassè, si rem in edicto prætermissem opere ipso Esdras complevisset. Verùm nec ex edicti verbis, nec ex gestis ab Esdræ rebus ulla sumi possunt opiniois hujus argumenta; propterea quæ à nobis exploditur.*

7^a Altera Scaligeri sententia est (lib. 6 de Emend. Temp.) quam à Sulpitio Severo, aliisque, ut ipse ait, scriptoribus antiquis acceptam renovavit, virisque eruditiss, Joanni Brasio (in Sulp. Sever. Hist. lib. 2) et Constantino l'Empereur (Const. l'Emp. Pref. in

Jach., et Jach. in Dan. cap. 9, 1. Esdr. c. 4, v. 24, et c. 6, v. 5), ut eandem defenderent pro sua auctoritate persuasit. Is in anno Darii Nothi secundo septuaginta hebdomadarum exordium statuit, finem in annum Neronis duodecimum, quo anno Judæos inter et Romanos bellum timescebat: undè si annos tres dimidio numeres, incidis in exordium Hierosolymitanum. Darium ergo illum, cujus anno secundo inchoatum templi refectionem sexto absolutam esse tradit Esdræ liber, non Hystaspiden Darium esse credit, uti vulgo creditur, sed Nothum Artaxerxis Longimani successorem, alterius Artaxerxis, cognomento Memoriosi, decessorem. Præterea aliter spectari vult hanc septuaginta septimanarum *epiphora*, aliter expressam à Daniele ipsarum partitionem in septem, sexaginta duas, et unam; sexaginta quippe et duas hebdomadas, ductas à quinto anno Artaxerxis Memoriosi, quo anno de restituendâ Hierosolymâ edictum promulgatum fuisse ait, cadere in interitum Christi. Septem relique septimane quod pertinet nescire se fatetur. De postrema nihil certi affert. Probationes doctrinæ suæ nullas dat Sulpitius; has Scaliger et Scaligerani suæ: Tria lata sunt de instaurandis Hierosolymis et templo edicta: prius à Cyro, alterum à Dario, quem Nothum esse volunt, tertium ab Artaxerxe, quem Mneomonem esse statuunt. Non patitur annorum disputatio ut inchoatum ab edictis Cyri vel Artaxerxis illius Memoriosi intervallum, quod prescripsit Daniel, desinat in assignatis ab eo temporibus: igitur Dari Nothi edictum à Daniele notatur. Alterum ex his Zacharie verbis cap. 7, v. 5, deponunt argumentum: *Cum jejunaretis et plangeretis in quinto et septimo per hos septuaginta annos, nunquid jejuniis jejunatis mihi? Ex jejuniis, inquit, illis, per septuaginta annos celebratis, intelligitur septuaginta jam annos Hierosolymis ritus suos et ceremonias oblitisse Judæos; nam ejusmodi sollemnibus in Captivitate Judæi abstinabant. Atqui à reditu à Darii Hystaspiden tot anni non effluxerant. Ergo Darius ille, cujus ævo hæc vaticinabatur Zacharias, Nothus erat, non Hystaspides. Deinde verba hæc ex quarto Esdræ capite, lib. 1, vers. 5 et seq., præferunt: *Conduxerunt autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, usque ad regnum Darii, regis Persarum. In regno autem Asserri, in principio regni ejus scripserunt accusationem adversus habitatores Judee et Jerusalem. Et in diebus Artaxerxis scripsit Belsam Mithridates, et Thabeel, et reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerzem regem Persarum. Quibus hæc ad calcem capituli subjunguntur: Tunc intermissum est opus Domini in Jerusalem, et non fiebat usque ad annum secundum Darii, regis Persarum. Proferunt et ista è sexto capite vers. 14, 15: *Seniores autem Judeorum edificabant, et prosperabantur, juxta prophetiam Aggae prophete, et Zacharie, filii Adæ; et edificaverunt, et construxerunt jubente Deo Israel, et jubente Cyro, et Dario et Artaxerze, regibus Persarum; et compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii re-***

gis. Ordine, inquit, hic recensentur Persarum reges, sub quibus inchoata, effecta et perfecta demum est templi extractio, Cyrus, Darius, Assuerus, Artaxerxes, Darius alter, sive Nothus; Artaxerxes vero alter, à quo Esdras ad templum colendum missus est, is est Artaxerxes Memoriosus. Magnum insuper sententia hujus prognosticum statuit in spatio temporis quod Cyri edictum inter et annum Darii secundum intercessit. Nam cum necesse habuerit Darius hoc Cyri edictum consulere, et archiva lustrare, ut de concessâ olim Judæis à Cyro redeundi facultate constaret, liquet utique rem fuisse non novam, neque heri vel nudius tertius factam; fuisset autem, si Darius ille esset Hystaspides; nam à primo anno Cyri, quo latum est de Judeorum postliminii edictum, ad secundum Hystaspidae annum, omnino elapsi sunt anni, ut ipse putat, duodecim, vel, ut rectius putare debuit, octodecim, brevis scilicet intervallum, quàm ut archivum reserandi fuerit fori, et lustranda tabularia, ad rem explorandam, cujus testes in vivis ferè supererant. Undè efficitur Darii illum fuisse Nothum, ad cujus secundum annum, à primo Cyri, excurrunt anni aliquot supra decem et centum.

His nititur rationibus isthæc sententia, quas si revocamus ad examen, fidem amittent. Nam in eo quod disserunt de tribus edictis, Cyri, Darii, et Artaxerxis, non uno modo peccant: quatuor enim de Hierosolymâ et templi restitutione lata sunt edicta, primum anno primo Cyri, secundum secundo Darii, tertium et quartum septimo et vicissimo Artaxerxis. Deinde tria illa priora ad templum duntaxat, vel templi cultum instaurandum, non ad urbem ipsam spectarunt. Nam neque in edicto Cyri, neque in Darii rescripto, neque in illo priore Artaxerxis, ulla apparet instaurandæ urbis mentio. Querit Scaliger (Proleg. de Emend. Temp.): *Quare Nehemias non solum miratur, sed etiam dolet, membra Hierosolymorum adhuc diruta jacere, nisi quia putabat jam instaurata esse? Dolere fatemur, mirari negamus; nam membra et precipua edificia urbis in ruinis jacere noverat. Verum ex Hanani relato, rei indignitatem exaggerantis, atque oculis per se subjicientis, novum animo concepti dolorem, et ad impetrandam reficiendæ urbis facultatem accensus est. Exstat quidem quarto capite Esdræ exemplar epistolæ prefectorum Persicorum ad Artaxerzem, quâ Judæos instaurata urbis ac membra accusant, ac responsum quoque regis ad prefectos, quo jubentur providere ne urbis reficiatur. Sed si animum diligenter velimus advertere, confictam hanc fuisse deprehendimus ac falsam nefariorum hominum et Judæis invidentium expostulationem; qui cum domos in urbe excitari viderent, quod necessario faciendum Judæis erat, urbem reedificari conquisiti sunt ambigua et flexiloga accusatione. Aliud enim est domos in urbe habendi causâ extruere, quod pro jure suo Judæi faciebant, aliud publica edificia et munita loca instaurare, quod concessum neutiquam erat, nec faciendi potestatem Judæi sibi arrogaverant. Et utrumvis tamen qui faciunt, urbem condere dici possunt. Addunt iidem ac-*

ensatores, muros urbis reparari. Ambiguum hoc quoque, nam membra templi, eadem urbis membra dici poterant et firmissimum munimentum, an eâ parte quæ obversa erat ad orientem. Ancipiti ergo hæc denuntiatione regi persuaserunt, postremum hæc à Judæis fuisse attentatum: atque hic porro ne id facere pergerent, edicto sanxit. Verissima hæc esse, quæ proponimus, sequentia illa demonstrant: *Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem; non opus urbis dixit, sed opus domus Domini.* (1 Esdr. c. 4, v. 24.) Deinde verò cum hoc edicto ab urbis, non templi instauratione prohiberi se intellexissent demum Judæi, Aggae et Zacharie hortato rursum se ad absolvendam templi extractionem anno secundo Darii accinxerant, nullâ prius impetratâ vel postulatâ veniâ, cum hoc Artaxerxis edictum aliò pertinere cognovissent. At iterum opus à prefectis interpellatum est. Refertur ad Darii de eâ re; is edictum Cyri confirmat, quo permessa fuerat templi instauratione. Atque ea denique sexto anno Darii absoluta est. Scio aliter visum doctissimo viro Dionysio Petavio (De Doctr. Temp. lib. 12, cap. 21). Existimat ille Persarum reges, quicumque reparandi templi licentiam Judæis dederunt, edificandæ urbis jus isdem tribuisse. Pugnat autem auctoritate Isaiæ, cujus hæc denuntiatio est quadragesimo quarto capite: *Qui dico Cyro: Pastor meus es, et omnem voluntatem meam complebis; qui dico Jerusalem: Edificaberis, et templo: Fundaberis; atque hæc etiam capite sequenti: Ego sanctificavi eum (Cyrum) ad justitiam, et omnes vias ejus dirigam: ipse edificavit civitatem meam. Pugnat et auctoritate Josephi, qui conceptis verbis docet, Cyrum Judæis instaurandæ urbis et Templi potestatem fecisse. (Joseph. Antiq. lib. 11, cap. 5.) At urbis instaurari, ut monui, duplici modo dici potest, vel excitatis ad habitandum domibus, vel extractis publicis ædificiis, membris ac munimentis. Priore modo reedificari Hierosolymam permisissent Persarum reges; quidni enim permisissent, qui Judæos in unam civitatem coalescere, et templum extrui permiserant? Arcendi profectò fuerint imbres, aestus et frigora; non sub dio agendum. De publicis ædificiis reparandis nihil omnino concessum est, usque ad annum vicinum Artaxerxis. Id præsignificabat Gabriel Angelus, cum diceret Danieli: *Rursum edificabitur platea et muri in angustia temporum* (Dan. 9, v. 25); *ædificia nimirum publica, et munimenta urbis ac membra.* Cum ergo Darii deinde temporibus Judæos insinualaret Aggeus Propheta, quod magnificas sibi ædes construerent, neglecta templi structurâ, apertè indicat, non de securitate et membris urbis cogitasse ipsos, quod procul dubio non tacuisset Propheta, sed de commodis suis. Cum verò in apocrypho libro tertio Esdræ, cap. 4, vers. 43, revocatur Darii in memoriam voti de edificandâ Jerusalem suscepti, ædificationem domorum intellige, quæ ad expediendos Judæos templum extracturos necessaria erat; nam ex iis que in eodem libro subnexa sunt, apparet templi solum extractionem, non munimentum fuisse quesitam. Nec causæ suæ utile quicquam con-*

ficere potest Petavius ex his verbis septimi capitis libri prioris Esdræ cap. 7, v. 6: *Ipse Esdras ascendit de Babylone... et dedit ei rex secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus.* Cultum templi; ac Legis observationem sibi propositur Esdras; id sibi prius tantum deposcisset à rege et imperavit; de membris reficiendis neque transactum fuisse neque omnino actum, gesta rei narratio indicat. Parum quoque juratur ex iis que nono capite refert Esdras; lib. 1, v. 9. Dei nempe iuta fuisse factum, ut permitteret Persarum rex domus Dei solitudines extrui, quod ad urbis instaurationem pertinere vult, non templi solius, cujus extractionem sexto Darii anno fuisse absolutam sextum Esdræ caput ostendit. (1 Esdr. c. 6, v. 15.) Certè præcratione hæc noni capituli, non res tantum que temporibus iis, sed et quæ superioribus sibi suisve evenerunt, commemorare Esdras instituit, majorem videlicet sturum flagitia, urbis excidium, Judæorum captivitatem, reditum et templi instaurationem. Adjicere poterat Petavius, quæ subnectit Esdras, cap. 9, v. 9: *Et daret nobis septem Juda et Jerusalem; nam dicitur sepius, hebraicè נְדָבָה, membra urbis possant intelligi. At longè frequentior ejus usus est ad significandam maerem, infirmum nempe parietem, rudi et tumultuario opere fabricatum, quales erant illi domumcularum, quas Judæi reduces propter videntur Hierosolymis extruxisse. Tunc etiam notat septa cratiâ ovium. Quæ significatione vocem adhibere potuit Esdras, nempe כְּבֵדָה עֲרֵבָה, præsertim Deum alloquens gentis suæ pastorem: ac si id vellet, dissipatas oves, Judæos nempe, jam à Deo pastore coactas, et ad pristinas canas ac antiqua ovilia esse redutas. Sed hæc nihil ad membra Hierosolymorum, his temporibus disjecta etiamnum et diruta, et à Nebemîâ deinde excitata. Manifestissima rei probatio consistit in primo Nehemie capite, in quo de statu Hierosolymorum interrogatos à se Judæos quosdam narrat Nehemias id sibi responsum dedisse: *Murus Jerusalem dissipatus est, et portæ ejus combustæ sunt igni, ibid. c. 2, v. 13.* Quò cum ipse pervenisset, vidisse se ait *murum Jerusalem dissipatum, et portas ejus consumptas igni* (2 Esdr. c. 2, v. 5); tunc deinde Judæorum magistratus se fuisse allocutum: *Vos nobis afflictionem in quâ sumus, quia Jerusalem deserta est, et portæ ejus consumptæ sunt igni; venite, et edificemus muros Jerusalem.* (2 Esdr. c. 2, v. 17.) Quæ cum à Judæis fieri accepisset Sanaballat: *Nunquid edificare poterunt, inquit* (1 Esdr. c. 4, v. 2, 7), *lapides de jaceris plures qui combusti sunt? deinde hæc subjungit Nehemias: Factum est autem cum vidisset Sanaballat, et Tobias, et Arabes, et Ammonites, et Assiri, quod obducta esset civitas muri Jerusalem, et quod capisset interrupta conclusi, irati sunt nimis. His adjuuge hoc Nehemie eloquium ex libro Ecclesiastici, cap. 49, v. 15: *Et Nehemias in memoria multo temporis, qui erexit muros excros, et istare fecit portas et scras, qui erexit domos nostras.* Ex quibus omni luce clarior est ad Nehemiam usque, et ad annum Artaxerxis vicissimum, disiecta denitè tacuisse Hierosolymorum membra ne-**

que ante hunc diem esse relecta, utpote rei hujus potestate non facta, inquit Africanus (apud Euseb. Dem. lib. 8); quod non ita profecto fuisset, si rei tam necessaria, tantisque votis à se expetenda Judæi jus fasque habuissent. Nunc rodamus ad Scaligerum. Patet ex superioribus nullum anno secundo Darii de urbe extruendâ latum esse edictum; unde sequitur ab hoc anno capi non posse initium hebdomadum septuaginta que juxta Danieli, cap. 9, v. 25, decurrerunt ab exitu sermonis, ut iterum edificetur Jerusalem. Demum tamen instaurationem urbis his edictis fuisse permisam, negamus certè ducto calculo à septimo Artaxerxis anno, congruere prædictionem Danielis cum eventibus rerum ab eodem notatis, quod Cappello utriusque contra visum esse diximus. Artaxerxem dico, non Memorium, quod putat Scaliger, sed Longimanum, quem in Esdrâ significatum esse, ac Darium Hyastpidem, non Notham, adversus Scaligerum à Petavio validè demonstratum est. Quod autem cause sue præsidium collocat Scaliger in ultimo Zacharie capite, et jejuniis que per septuaginta annos observata fuisse narratur, solidis argumentis disjicit Petavius (de Doctr. temp. l. 12, c. 51), et nos quoque supra, cum de Aggei et Zacharie prophetis ageremus. Undè comoda quoque peti potest responsio ad Petavii duas è quarto capite Esdræ depremissas, in quibus reges Persarum recensentur hi, Cyrus, Darius, Assuerus, Artaxerxes; Darius, cujus sexto anno absoluta est templi instauratione, quemque ex propostâ hâc regum serie non alium esse concludunt quàm Nothum. Illic enim docuimus ex optimorum chronologorum doctrinâ, Darii illum utriusque designatum, Hyastpidem esse; insertos verò Assuerum et Artaxerxem, vel Cambysem unicùm et *ἡλιόθεον*, pro more à regibus Persarum usurpato, nomina Xerxis et Artaxerxis asciscendi, postquam summa rerum tradita ipsis fuisset. Cassa quoque est ratio ex intervallo petita, quod Cyri edictum inter et annum Darii secundum interjacet. Nec enim idcirco ad tabularia recurrere opus fuit, quòd de facultate à Cyro concessâ dubitaretur, sed ut facultatis hujus conditiones, ac cuncta item edicti, ad quod provocaverant Judæi, capita cognoscerentur, ad cunque formam illud Darii conscriberetur. Quod hanc secus fuisset factum, si ante mensum vel annum edictum hoc tulisset Cyrus, quò ante octodécim annos latum fuisse dixi. Frustrâ ergo Darii Notho ascribuntur illa, que ad Hyastpidem egregiè congruunt. Nihil verò ad rem faciunt *ἡσπιδότες καὶ ἡσπιδές*; exempla à Scaligero, ipsiusque sequacibus collecta, ut mirum non esse probent, quod ex doctrinâ ipsorum consequitur, Zorobabehem et Jesum Josedecidem vite hinc diuturnitatem excessisse, ut qui centum et quinquaginta annos vivendo superâsse fatendi sint, si Scaligeri opinio admittatur. Ducentissimum verò annum attingit, vel superaverit Esdras, si septimo anno Artaxerxis Memoriosi, ut putat, non Longimani, Babylonæ profectus sit, utpote Sarrâ Pontifice natus, qui eodem anno quo Sedecias captus est, à Nabuchodonosore fuit interfectus. Minus id fortassè mirum esset in uno aliquo vel altero, cum

vivaces et diuturnos homines identidem oriri sciamus; verùm hos, quos dixi, coætanos viros, eodem genere oriundos, ejusdem consilii ac negotii participes et socios, isdem casibus exercitos, in isdem locis moratos, velut de compacto in eandem ætatis longinquitate conspirâsse incredibile sanè est. Quod cum subiecit Scaliger, factum esse à Deo in eorum gratiam, quos populo suo et Ecclesie sue præfecerat, et imaginariis miraculis causam suam fulcire conatur, tam verò maxime ejus infirmitatem prodit. Neque hos solum, quos dixi, tam diuturnos et vivaces facere cogitur Scaliger, sed illos etiam, quos his verbis compellare jubetur Aggeus cap. 2, v. 4: *Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloriâ suâ primâ? et quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?* Cujus loci frivolam quoque expositionem affert Scaliger: non perinde hoc esse putat, ac si dixisset Propheta: Si quis vestram domum priorem oïm vidisset, hanc illi minime æquiparandam esse fateretur. Sed vanitatem interpretationis hujus supra jam patefecimus. Adversatur insuper Scaligeri rationum Judæorum verbis, qui secundo capitulo Joannis, v. 20, sic alloquitur Christum: *Quadráginta et sex annis edificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud?* nam à locutis sub Cyro templi fundamentis, ad positum sexto anno Darii Nothi fastigium, anni interjacent centum et viginti. Apparet quoque vel maxime opinionibus hujus absurditas, cum à septuaginta hebdomadam partitionem confertur, quam exposui supra, quamque exposuisse, refutasse est; id quò à Petavio quoque factum abundè est.

8° Tertiam proponemus Joannis Lucidi sententiam, qui ab anno vicesimo Artaxerxis Longimani ducto septuaginta hebdomadam initio, in quarto post Christi mortem anno exitum ipsarum constituit, mediumque inter extrema hæc intervallum annorum esse putat quadringentorum et nonaginta, sive hebdomadam septuaginta. Nulla certè convenientior loci hujus excogitari posset interpretatio, si mediorum annorum constaret ille, quem ponit Daniel, numerus. Nam rectissimè positum initium est in vicesimo anno Artaxerxis Longimani; quo anno sine controversiâ de restituendâ urbe Hierosolymâ edictum latum est, reïque conficiendæ curam Nehemias suscepit, atque opus effectum dedit. Egregiè quoque finem huic annorum curriculo præscripsit in anno quarto ab obitu Christi, juxta illud Danielis cap. 9, v. 7: *Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ, et in dimidio hebdomadâ deficiet hostia et sacrificium.* Verùm in mediis intervallis numerandis annis toto decennio aberrat Lucidus; tot enim ad explendas septuaginta hebdomadas desinit anni.

Hanc opinionem exagitant Pererius (Comm. in Dan. lib. 11, part. 2, Opin. 15), et in omnem partem executionis, omniaque effugia præcludent, hanc sibi ipse opponit exceptionem, non ab obitu Xerxis numerandum esse initium regni Artaxerxis, in cujus regni vicesimo anno caput septuaginta hebdomadam Lucidus posuit sed à duodecimo circiter anno Xerxis, quo anno in

regni societatem adseivisse Artaxerxem filium Xerxes videri potest, pro more Persicorum regum, quibus ab bella extrâ Persidem gerenda proficiscentibus regni herodem designare solemne fuit, ut non uno loco Herodotus asseverat (lib. 1 et 7); atque hoc eò videri verisimilius, quòd Thucydides (apud Plut. in Them.), Charon Lampascenus lib. 4, alique probatissimi auctores tradant Themistoclem Græciæ profugum ad Artaxerxem Xerxis filium, *ἔσπετο ἡσπιδότερα, recens, ῥεγνόντων*, litteras dedit; scribere verò Diodorum Siculum, anno secundo septuagesimæ septimæ olympiadis Themistoclem adisse ad Xerxem, non ad Artaxerxem, quod et à claris historiarum scriptoribus, Ephoro, Dinone, Clitarcho, et Heraclide litteris mandatum esse Plutarchus docet; idem quoque apud Strabonem, lib. 14, et Eusebium (in Chron.) reperiri; atque hæc contraria et repugnantiâ ita conciliari posse, si simul regnâsse detur patrem Xerxem, et Artaxerxem filium, hoc ad participandum regnum assumpto. Conjectura hæc Petavio placuit (de Doctr. temp. lib. 10, cap. 25; et lib. 12, cap. 52), et totam in snm de temporum doctrinâ librum transiit, quasque adversus suum hoc commentum præscriptiones attulerat Pererius, partem earum Petavius discutere et solvere conatus est, ipsamque commentum adversus ejus auctorem iheri. Sic autem disputat Pererius: Si Xerxes ad bellum proficiscens regni successorem designare debuit, profectò enim anno primo septuagesimæ quintæ olympiadis ferale bellum adversus Græcæam moveret, jam inde regi participem facere debuit Artaxerxem. Ab eo igitur initio si septuaginta annorum decurrant hebdomades, citrà obitum Xerxis consistent. Nihil huic argumentò oblatum Christi consistent. Preterea Pererius, cur regni socium allecturus Xerxes Darii nato majori filio Artaxerxem minorem ac impuberem, et rebus gerendis imparem prætulit. Acutè sanè et eruditè respondet Petavius, Darii Xerxe nondum regnum adepti, sed privato genitum fuisse, proptereaquè antepositum ipsi fuisse Artaxerxem in purpura natum, et patre jam rege præteritum, quem admòdum Xerxes ipsemet ob eandem causam Artabazani fratri à patre Darii fuerat antelatus. Cùm autem per conjecturam proposuisset Xerxe nondum rege natum esse Darii, id alia firmat conjectura ex Herodoti libro nono, cap. 107, ducta, ubi legitur Xerxem post Salaminiam pugnam Sardibus agentem, Masistis fratris filiam Artavtam in matrimonium Darii filio dedisse, cùm autem commissa fuerit pugna Salaminia octo circiter annis postquam regni consors factus est Xerxes, sequitur ante id tempus natum esse Darii: nam aliqui nuptiis maturus non fuisset. Verùm quid proderit hoc argumentum, si dicamus non expectatâ fortassè maturitate ætatis uxorem duxisse Darii, uti sæpè fit inter principes viros? quid si ante annos nuptiis in regionibus nostris præfinitis, maturitatem, et pubertatem, et genitalem vim adipisci solitos fuisse Persas? Apud Indos quidem, Persarum vicinos, septennesses pueri nuptias contrahunt, ac liberos etiam giunt. Nihilò opportuniora sunt verba è Diodoro, lib.

11, depremita, quibus Artabanus, post interfectum à se Xerxem, significavit Artaxerxi scelus auctorem esse Darii, *καὶ τὸν ἡσπιδότερα ἐξ ἐαυτοῦ ῥεγνόντων, et regnum affectare.* Nec enim hujus loci sententia est, regnum Artaxerxi jure debitum intervertere conari Darii, sed regnum quod jure Xerxes pater obtinebat, parricidio ad se tradacere. Corruit ergo conjectura hæc Petavii. Sed et alia nonis suppetunt argumenta, quibus ejus sententiam oppugnemus; hoc primum, si aliud esse regi designare successorem, aliud regni socium adseivere. Prius hoc Persis indigne fuisse socium ad Artaxerxem ad successorem regni à patre fuisse destinatum si concesserit, nihil inde cause sue opportumum Petavio elicit. Scribit præterea Plutarchus in Themist. ex Thucydide, Charonte Lampasceno, et vetustis quibusdam chronicis, defuncto jam Xerxe Themistoclem ad Artaxerxem venisse. Quo testimonio labefactatur penitus Petavii opinio, quippè quòd apertè demonstrat neutiquam fuisse persuum Plutarcho, vel is quos laudat scriptoribus, simul regnâsse patrem et filium cum in Persidem Themistocles recessisset si fuisset, atque procul dubio ejus extaret apud auctores significatio, que penitus nulla est: nec in diversis eorum referendis sententiis laborarent Cornelius Nepos et Plutarchus; nulla enim tùm foret eorum discrepantia. Ad hæc consentaneum est rationibus Petavii, perierim fuisse Artaxerxem, cùm ad eum venit Themistocles, nam post interfectum quoque patrem fuisse etiam tùm perierim testificatur Justinus lib. 5; longè igitur magis pater fuit, cùm pater etiamnum vivo, ut Plutarchus sentit, Themistoclem excepit. Deinde à Xerxe jam rege præteritum cum esse Petavius asseverat; adscitum verò in communionem regni duodecimo circiter anno postquam rex Xerxes creatus est. Ergò minor erat duodecim annis, cùm participes regni factus est. Atqui ad Artaxerxem recens *ῥεγνόντων* fugisse Themistoclem narrat loquax auctor Thucydides. Ex quibus colligitur nondùm cum excessisse perierite annos hoc tempore. Id verò manifestè repugnat Thucydidi et Plutarchi testimonio, qui adveniente Themistocle ea gesta ab Artaxerxe, dictaque referunt, que nominis ab homine virilium prudentiam jam adepti poterant proficisci. Nec satis Petavio constat ratio in reperienda causâ, quamobrem tùm abesset Xerxes. Abfuisse enim tunc temporis à Perside et urbe regiâ, et in aliquam expeditionem profectum disertis verbis affirmat. Expeditionem autem hæc adversus Pausaniam, Lacedæmoniorum regis, conjunctionem, sumptumque de eo supplicium; atque id bellum cause fuisse cur Artaxerxem regni socium faceret. Fuit alteram hæc conjecturam Petavii auctoritate Justinus, cujus hæc verba sunt: *Nec multo post occisus Pausanias demitur. Igitur Xerxes, cùm præditioms dolum publicatum videret, ex integro bellum instituit. Græci quoque duces institunt Cimonem Atheniensem, filium Miltiadis.* Bellum illud significat Justinus, quo Græci, Cimone duce, Persas navali prælio ad Cyprum, terrestri ad Eurymedontem fluvium uno die fuderunt.

Id contigit tertio anno septuagesimae septimae Olympiadis, qui annus Themistoclis fugam proximè consecutus est. Fraus autem Pausaniae supplicio compressa fuit sub finem septuagesimae quintae olympiadis. Igitur inter Pausaniae obitum et Cimonis victoriam anni intercesserunt septem. Allectum verò ad regnum à Patre Artaxerxem anno tertio septuagesimae sextae olympiadis statuit Petavius, videlicet inter Pausaniae casum et Cimonis praehium. Sanè si filium allegit Xerxes, cum Graecos esset invasurus, eoque allecto profectus est ad id bellum gerendum, quo Perse fracti à Cimone et profligati sunt, quod Petavio dicendum omnino est, cur Babylonem ad Artaxerxem contendit Themistocles tanto locorum intervallo dissitum, cum labori ac tempore parcere potuisset, Xerxem ipsum conveniens in propinquis locis bellum administrantem? Quod atinet ad Justinum, non id sibi vult, statim ab interitu Pausaniae Xerxem adversus Graecos bellum movisse: Diodorus quippe, lib. 2, prius illud bellum Persicum, quod duorum annorum fuit, finem habuisse ait post fractos Persas ad Plateas et Mycalen. et captam ab Atheniensibus Sestum, quae anno secundo septuagesimae quintae olympiadis contigerunt; nec quietum deinceps adversus Graeciam Persas aperte moliri fuisse ausos antè Cimonis expeditionem, ex ipsius apparat narrationibus; sollicitatum tantummodo fuisse ad defectionem Pausaniam, sed eam et occulte. Quod ergo ex Justinii verbis excipit Petavius, nimirum detectis Pausaniae fraudibus, Xerxem in Graecos arma movisse, propterea quod filium regni socium fecisse, historiae haudquaquam consentaneum est, cum inter Pausaniae supplicium et Cimonis res gestas ac victoriam adversus Persas, nullum Xerxis memoratur bellum, propter quod filium in regni societatem adsciscere debuerit, Cimonis autem expeditio nimio distet temporis intervallo à Pausaniae obitu, quam ut ex eo bellum hoc ortum censi possit, et longius quoque absit à fictitia illa cooptatione, quam ut ei causam praebuisse putemus. Hunc potius credamus Justinii verborum esse intellectum: post publicatum Pausaniae dolum, irrogatamque ipsi penam, dolore accensum Xerxem ulciscendae injuriae desiderium concepisse animo, helleque olim molendi facultatem oplasse sibi dari, ad rem tamen non pervenisse. Nulla ergo in potentatis communione cooptandi filii tunc occasio Xerxi, vel necessitas fuit, neque ullum conjecturae huic praesidium Justinus subministrat. Concedamus tamen liberaliter, quod merito pernegavimus, adscitum fuisse in regni societatem Artaxerxem hoc tempore quod praefinit Petavius; aio enim verò non propterea anno regni Artaxerxis computantem Nehemiam, ab hoc tempore initium computandi fuisse duciturum, sed ab eo quo post defunctum Xerxem plenam ac integram potestatem adeptus est, ac solus regnavit. Postulabat id historiae ratio, et historicorum omnium consuetudo, quam in hoc opere suo Petavius ipse tenuit; nam tempus regni Xerxis definitum, annos ei viginti assignavit, petito nempe initio ab obitu Darii, cum duos tamen supra viginti assignare de-

buisset annos, si ab eo tempore numerum invisset, quo à Dario regni successor institutus est.

9° Discussis aliorum sententiis, quae majorem veritatis speciem praese ferunt, iis verò praetermissis, quarum deprehensa jam ab falsis aetate est, vel quae à viris eruditissimis propositae tantum, nullis autem allatis argumentis fultae sunt, nobis nunc ipsis in arcem descendendum est. Ergo existimo septuaginta hebdomadam initium non aliunde peti posse, quam à vicissimo anno Artaxerxis Longimanis, quo anno erit sermo, ut iterum adificaretur Jerusalem, cum nullam antè id tempus resistentem Hierosolymae potestatem Judaeis factam fuisse approbaverim. Vicissimum inter hunc annum à Xerxi obitu et aditum ad Artaxerxem regni hereditate numerari velim, non à contentiōtia hae Artaxerxis cooptatione, quae superiori disputatione confutata est. Septuaginta verò hebdomadam finem, non in mortem Christi praesecis, sed in inferiora tempora conjicio, ut sexagesima nona hebdomada antè Christi mortem desinat, Christi verò mors intrā septuagesimae hebdomadae spatium contingat. Nam si conveniret septuagesimae hebdomadae finis in mortem Christi, occisus utique fuisset Christus post septuaginta hebdomadas, quod secus esse debuit; Danieli quippe praedixerat Angelus, futurum ut post hebdomadas sexaginta novem occideretur Christus. Quod et aperte significavit cum diceret, cap. 9, v. 24: *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, ut consummatur praerogatio, et finem accipiat peccatum, et delatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impletur visio et propheta, et ungetur Sanctus sanctorum.* Haec completa sunt cum natus est et obiit Christus, et ad vitam rediit. Contractas autem ac decurtatas fuisse ait septuaginta hebdomadas, quia non effluerant totae, nec curriculum suum absolverant, cum praedictum hoc evenit; septuagesima quippe adhuc erat in cursu. Atque haec est simplicissima loci hujus interpretatio, ita intelligas, ut intellexit Vulgatus interpres, et ut intellexerunt Senes Septuaginta, qui vortentur, *εβδομηδεκάχρονο*. Quae notio dictionis hujus aptissima in nostram sententiam convenit. Atque ea quotiens verbis non satis perspicuis expressa videri poterant, clariora subiicit Angelus, quae rem aperte explanant: *Sedit ergo, et animadvertit; ab exitu sermonis, ut iterum adificaretur Jerusalem, usque ad Christum ducentem, hebdomades septem, et hebdomadas sexaginta duae erunt: et rursum edificabitur platea et muri in angustia temporum. Et post hebdomadas sexaginta duae occidetur Christus.* (Dan. c. 9, v. 25, 26.) Nunc autem instituta ratio est, quod demonstrare possumus sexagesimam nonam hebdomadam antè Christi obitum effluxisse, septuagesimam verò antè eundem obitum inchoatam post eum desisse, atque intrā eius decursum Christum fuisse in cruceum actum. Facili id consequemur negotio, si à vicissimo anno Artaxerxis computemus sexaginta novem hebdomadas, sive quadringentas viginti

tres lunares annos, quorum singuli sint trecentorum quinquaginta et quatuor dierum. Constituto enim anni vicissimi initio in quarto olympiadis octogesimae tertiae, sive periodi Juliane 4269, line verò anni ejusdem vicissini in primo olympiadis octogesimae quartae, sive periodi Juliane 4270, edictum Artaxerxis, quo Nehemiae facultatem Hierosolymae resistentiae concessit, datum mense Nisan, incidere potuit in annum periodi Juliane 4270, qui primus est olympiadis octogesimae quartae. Huc si annos solares addideris quadringentos sexaginta novem, incidet in annum periodi Juliane 4759, qui secundus est olympiadis ducentessimae primae, Tiberi decimus tertius. Atqui anni solares quadringenti sexaginta novem, annos lunares efficiunt quadringentos octoginta tres, sive sexaginta novem hebdomadas cum dimidia circiter anni parte. Cum autem mortem obiit Christus anno Tiberi decimo octavo, periodi Juliane 4744, olympiadis ducentessimae secundae tertio, convenit ita in quintum annum septuagesimae hebdomadis, quae proinde absoluta est duobus post Christi obitum annis. Superest nunc ut afferamus causam, cur hoc septuaginta hebdomadam systema in septem, sexaginta duas et unam Angelus distribuerit. Scaliger (Proleg. de Emendat. temp., et lib. 6) et Grotius (Grot. in Dan. c. 9, v. 24, 25) nullum partitioni huic subesse mysterium arbitratur, non plus quam isti distributioni minime in sicles apud Ezechielem, 45, 12: *Parvo viginti sicli, et viginti quinque sicli, et quinquedecim sicli, manam faciunt.* Ego et minae, et hebdomadam partitionem, non vanam esse et inutillem, sed oculi aliquid mysterii argumentum continere puto. Ac minam quidem Ezechielis non sine causa sic divisam esse testantur Semoloh Jarchi, David Kimeli, atque inprimis Abrabael, qui singulas distributionis hujus partes numeros fuisse usitati ac vulgaris commercii asseverat. De Danielis hebdomadibus sic statuo, priores septem definire spatium, quo urbis instauratio plane est absoluta; sexaginta duas, ut dixi, ad eam usque decurrere, quae intersectas est Christus, quae postrema septuagesima est. Itane verò, inquires, quadraginta novem annis relecta urbs est, cujus intrinsecus quinquaginta duobus diebus est absolutus, ut habet liber Nehemiae? — Respondeo propter circumstantes adversarios summam festinatione muros fuisse excitandos, quibus absolutis lentiores in reliquis operibus fuisse progressus. Non enim muri duntaxat, sed et plateae fuerunt reficiendae, juxta Gabrielis praedictum, Dan. 9, v. 25: *Rursum edificabitur platea et muri.* Nec muros solum, sed et fossam simul intellige, ut significat Hebraicum exemplar; neque solum plateas, sed et publica aedificia, strata viarum, fora, porticus, cisternas, aqueductus, aliaque hujus generis quàmplurima, quae disturbaverat Nabuchodonosor. Domus etiam tumultuario opere antea extractae, in meliorem formam directis ordinibus metandae fuerunt. Audiamus Nehemiam (2 Esdr. c. 7, v. 1, 4): *Postquam autem adificatus est murus, et posui valvas... Civitas erat lata nimis et grandis, et populus parvus in medio ejus, et non erant domus aedificatae.* Audiamus et Sirachidem (Eccl. 49, v. 15): *Et Ne-*

hemias in memoria multo temporis, qui erexit nobis muros evicosos, et stare fecit portas et aras, qui erexit domos nostras. Quae non minus postulabant spatium temporis, quàm tempore ipsius aedificatio, qui quadraginta sex annos fuisse impensus, Judei testifica tur apud Joannem cap. 2, v. 20, ac tres praeterea externo templi ornatui perficiendo, quemadmodum ex Josepho Eusebius observat. (In Dem. lib. 8.) Eò pertinent verba isthae Gabrielis angeli ad Danielelem, cap. 2, v. 25: *Et rursum edificabitur platea et muri, in angustia temporum.* Angustiam temporum dicit, pro Hebraeorum consuetudine, quod nos angustum tempus diceremus, ut paulò inferias. Abominacionem desolationis, quod nos abominandam desolationem. Sic apud Isaiam, cap. 48, v. 1, *cymbalum ularum*, pro eo quod est cymbalum alatum: sic apud Osceam, 1, 2, *uxor fornicacionum*, hoc est, uxor meretricis; sic Paulus dicitur in Actis 9, 15, *Vas electionis*, hoc est, vas electum; sic in Epistola ad Romanos, 8, 5, caro peccati, dicitur caro facinorosa. Alter praeterea locutioni huic inest Hebraismus, usurpato *εὐρηθὲν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ*; nam *angustum tempus*, hic sonat, angustus tempus. Sic in Genesi, cap. 25, v. 25: *Major serviet minori*, ubi Hebraice sonant: Magnus serviet parvo. Cum igitur divisisset Angelus sexaginta novem hebdomadas in septem et sexaginta duas, subjungit: *Et rursum edificabitur platea et muri, in angustiore tempore;* à duobus nempe illis temporibus quae proposuerat; altero septem hebdomadam, quod angustius est; altero sexaginta duarum, quod longius. Hoc igitur cum dixit, perinde est ac si dixisset: *Et rursum edificabitur platea et muri intrā septem illas hebdomadas.*

Primus cas, quas indicavimus, numerandam Danielis hebdomadam, et intricatae ac perplexae prophetae exponendae vias inquit Julius Africanus, cum peculiari opere de septuaginta hebdomadibus et prophetiā Danielis, tunc libro quinto *Χρονολογία*, unde totam ejus dissertationem representant Eusebius lib. 1 Chron., Gr., et lib. 8 Dem., Hieronymus, in Dan., et Georgius Syncellus, Sync. chronogr. ad A. M. 5554. Hunc secuti sunt deinde Theodoretus, Beda, Zonaras, aliaque complures. Verum aliter rationes suas disputat; nam vicissimum annum Artaxerxis addicit anno quarto olympiadis octogesimae tertiae; nos primo octogesimae quartae; annum verò secundum olympiadis ducentessimae secundae, Tiberi decimo sexto, vel positus desimo quinto, ut vertit Hieronymus, proclivi in numerorum notis lapsus, nos anno decimo septimo. Finem ille septuagesimae hebdomadis collocat in morte Christi, nos in anno à morte Christi secundum. Mortem Christi confert in annum decimum quintum, vel decimum septimum Tiberi, quem secundum esse post olympiadis ducentessimae secundae, nos in decimum octavum Tiberi, quem tertium esse statuitimus hujus olympiadis. Decurtatas denique ideò dici ab Angelo hebdomadas septuaginta censens, qui breviores sunt solaribus, nos sic arbitramur dictas, quòd nondum totae praeteriissent, cum praedictae res exitum haberent.

40^a At enim gravi pulsantur argumento, quod tantum apud Scaligerum et Petavium valuit, ut non aliam ob causam ab hac sententiâ discesserit uterque; ille etiam, Scaligerum dico, pro sua *opinio*, animum, ridiculam, astutiam appellare non dubitavit, cum ipse tamen in absonam penitus et vitiosam incurrerit. Cujus persuasionis argumentum hoc habuit, lunari anno non usos fuisse Hebraeos, sed Agarenos; hos quidem lunarem annum simplicem observasse, nullâ intercalatione adhibita; Hebraeos verò, etsi ad lunæ motus mensis accommodabant suos, annum tamen juxta solarem cursum determinasse, et utriusque anni conciliandi et ad idem principium revocandi gratiâ, embolismos menses lunarios annis jam inde à Mosis temporibus adjectisse, in quam rem praecleara exstat Aben Eaze testificatio; nec probabilis esse Angelum verba facientem ad hominem Hebraeum, alterius significationem anni adhibuisse, quam qui inter Hebraeos usu communi erat receptus. Non id utique nesciebat Africanus (apud Euseb., lib. 8 Dem.), qui opinionem suam proponens, hanc eam admonitione praemunit: *Græci et Judæi tres embolismos menses ad octo annos adjiciunt*. Non est ergo cur eum insectiæ quisquam insinuet. Porro petitionem istam sic excipit Pererius (in Dan. lib. Quest. 9), idcirco annos lunares praeficiendo vaticinii sui tempore adhibuisse Gabrielem, quòd Hebraeis parum cogniti, nescim usitati forent, quò nimirum majori praedictionem suam obscuritate involverat, pro more in vaticiniis recepto; eandem ob causam per hebdomadas Angelum septem annorum designasse curricula; et in superioribus capitibus vocabulo *temporis*, anni spatium non semel expressisse; his ambagibus et involveris rerum futurarum exitus datâ operâ contentem, ut ab intuendâ nudâ veritate profani vulgi oculos prohiberent; atque idcirco praemonuisse, *septuaginta hebdomadas abbreviatis esse super populum*, ut de vulgata et populari annorum Hebraeorum formâ delibandum aliquid et deceptendum Daniel intelligeret.

Optimè id quidem, sed et aliâ responsione frangere possumus oppositum argumentum. Danieli praedictionem hanc edidit Gabriel angelus in ditione Darii Medii, quem ait ipse Daniel, *imparsisse super regnum Chaldaeorum*. Hinc sequitur probabile esse in annorum designandis intervallis ad eam anni formam spectasse Angelum, quæ popularis et pervulgata iis erat gentibus, inter quas versabatur Daniel, ad quem tunc verba faciebat. Daniel enim, unus è Darii Medii purpuratis, in actis scriptivæ et communi vito usu eam temporum putandorum procul dubio rationem tenuit, quam gens illa, cui pro sua parte regendæ praefectus erat, quam rex ipse, cujus continebatur imperio, teneat conservaverat. Eisi ratio id suadet, ne ampliori probatione indiget, nimis tamen possum quiddam praetermittere, quo res validè confirmatur. Antè Babylonicam captivitatem, menses non aliter appellare consueverat Judæi, quam ex numero et ordine quem ii inter se continebant. At postquam transmigrarunt in Babyloniam, Chaldaica mensium nomina paulatim adsciscere coeperunt, atque ea in libris suis frequen-

ter adhibuerunt quicumque è Scriptoribus sacris capitavit recentiores sunt. Adèò vulgare est ac proclive, ad eorum, quibuscum versauerit et vivimus, mores et usus nos nostraque componere. Ergo vel anni Chaldaici, vel Medici, vel Persici formam Daniel observabat. Qui anni solares fuerint, an lunares, incertum planè est, neque de his quicquam à veteribus scriptoribus est traditum. Nam quæ à Josepho Scaligero super hoc argumento disputata sunt (de Eneid. temp. lib. 2 et 3), ea ex proprio conjecturarum suarum penu, nullis veterum subnixis praesidiis, homo confidens et *idiosyncrasus* deprompsit, et à Petavio (de Doctr. temp. lib. 5, cap. 4, et 5, et 16) sunt confutata. Et ille tamen lunari anno usos fatetur Chaldaeos et Persas, etsi non mero ac simpliciter. Cum igitur ex veterum monumentis anni Chaldaici, Medici, et Persici ratio haudquaquam satis possit intelligi, superbè sanè et confidenter faciunt, cui Julium africanum, priscum scriptorem, eruditum, et chronologica consultiusimum artis, de quâ libros avo sequenti laudatissimos reliquit, et antiquorum commentaris, quibus nunc caremus, instructum reprehendere audent, et de anni lunaris formâ ab Angelo et Daniele usurpatâ pronuntiantem ac statuientem in crimen vocare. Concedamus tamen ultrò Gabrielem Angelum cum Hebraeo homine de rebus Hebraeorum disserentem, earumque intervalla ea tempora metantem, ad anni inter Hebraeos pervulgatâ rationem ea exegisse; non sic tamen labefactâ Africani sententiâ. Nam de formâ prædictâ Hebraeorum anni, magna est inter chronologos controversia. Solarem ad Macedones usque fuisse ostendere conatus est in Eclogis chronici astronomus doctrinâ et ingenio præstans, Joannes Keplerus. At Petavius, *ibid.*, lib. 4, cap. 8, à quo oppugnatus est Africanus, geminum statuit Hebraeorum fuisse annum, lunarem et solarem. Operæ pretium est verba ipsius referre: *Judæi veteres, quorum civilem annum fuisse lunarem omnes existimant, sicut in civilibus actionibus religiosis ac solemnibus lunarem annum observarent, tamen cum de anno simpliciter loquebantur, ejusque conversione, solarem intelligebant*. Tum alio loco, lib. 2, cap. 27, ex Josephi, Philonis et Agabothorum duorum auctoritate hæc colligit: *Quare aliquot antè Christum sæculis saltem lunarem observatum esse annum extra controversiam habetur; antè illud verò tempus, atque ex Moysis instituto, crederentur idem factitium, tametsi nihil ex Scriptoribus civici posse videatur*. Hoc ergo teste, duplex erat hebraicus annus, lunaris et solaris, quos certis temporibus ad eandem metas revocare necesse fuit, ad determinandos nimirum annos Schemitah sive Remissionis, hoc est, Sabbathicos, tum et Jubileos. In describendis quoque annibus, solaris anni rationem fuisse habitam non infelix; in communi verò et populari usu lunarem adhibitum fuisse verisimile est, utpote notoriore populo, cujus captum subtilis hæc embolismorum doctrina superabat; adèò ut gemina fuerit Judæis temporis putandi consuetudo, altera cruditiorem hominum ac Sacerdotum, per solares annos, perque lunares solaribus ac-

commodatos et intercalationibus emendatos; altera profani vulgi et indocti, per lunares annos simplices embolismis mensibus solutos. Quod ne cui novum videatur, simile quid de Arabibus et Ægyptiis Scaliger opinatus est; sic enim ille libro tertio Canonum Isagogiarum: *Et sanè videtur ipse embolismis apud peritiores (Arabes) fuisse; annus autem retextus apud vulgus remansisse; quemadmodum apud Ægyptios anni vagi usus apud vulgus, intercalatio diei ex quatuor quadrantibus collecti penes Hierophantas et Sacerdotes erat*. Græcos quoque veteres duplici usos esse anno constat, altero civili ac vulgari, ad lunæ motus ordinato, recondito altero et Sacerdotibus tantum cognito, ad solis nimirum curricula exacto. Contrâ vero nos Christiani hoc tempore annum habemus duplicem, civilem alterum et popularem, ex motu solis constitutum, alterum ecclesiasticum, parvis intellectum, ad lunæ motu digestum, Sacerdotibus in festis diebus designandis usitatum. Minimè ergo mirandum est duplicem Hebraeis fuisse annorum modum, lunarium et solarium, atque horum usum inter doctos, illorum in vulgo fuisse acceptum; Angelum verò in praeficiendo annorum intervallo vulgi tenuisse morem, et popularem annum adhibuisse. Audiendus omnino super eâ re Theodoretus in Dan. 9: *Sciendum est enim Hebraeos, ad lunæ cursum annum ordinantes, undecim dies superserites facere, quos nos etiam intercalares appellamus*. Nam hunc cursum intrâ viginti novem dies et horas se absolvitur. Sic autem numerantes, trecentorum quinquaginta quatuor diem annum faciunt. Cum ergo sanctus Archangelus beatum Danielem, virum Hebraeum alloquens, ipsimque docens annorum numerum, usitatum annum omnino significaret, necessario addendi sunt anni ex intercalariis collecti. Atque ex lunæ cursu tempora sua descripsisse vulgus Hebraeorum eò credibile est, quòd à finitimis gentibus idem factitium videbant. Phœnicos enim, Madianitas, Arabes, aliasque lunæ cultui impensè deditus Orientis gentes, anni formam juxta ejus cursum crediderim digessimus.

41ª Alterum, quo sententiam nostram oppugnat Scaliger (Proleg. de Eneid. temp.), telum hoc est: perperam ab ejus regis temporibus septuaginta hebdomadam duæ initium, cuius toto tempore cessavit edificatio; quod planè, inquit, est, dicere *Esdras falli cui mentiri* (adit verbe reverentia), cujus quarto capite legitimus, Artaxerxes edicto jussos praefectos, darent operam ne Hierosolyma à Judæis instauraretur, tantâ alacritate rem praestitisse, ut templi exstructio ad annum secundum Darii intermitteretur. Gesta hæc esse fatemur; falli verò Esdras aut mentiri, nec deimus, nec dicimus volumus. *Di meliora pios*. Artaxerxes hunc esse Longimanum, id verò pernegamus. Consultantur interpretes, quorum alii Cyrum, alii Cambysen esse putant.

42ª Postremum hoc nobis objici potest, pugnae doctrinam nostram cum ipsis Angeli ad Danielem verbis, cap. 9, v. 27: *Et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium*; quibus significatur in dimidio septuagesimæ hebdomadis letho datum iri Christum; nos verò, non in dimidio postreme hujus hebdomadis,

quartum videlicet annum, sed in quintum conficere mortem Christi. Hujus argumenti facilis depulsio est; nam quod verit, Vulgatus interpres, *et in dimidio*, hebraicè scriptum est, *וְשֵׁשׁ* à verbo *וְשֵׁשׁ*, *dividit, distribuit* in duas partes, sive equales illæ sint, sive non sint. Sic decimo sexto capite tertii Regum, v. 21: *Tunc divisus est populus Israel in duas partes, וְשֵׁשׁ*. In hæc divisione qui accuratam partium aequalitatem quaesiverit, hallucinabitur. Indè fit, ut interpretes quidam, non tempus inter partes duas aequales medium hæc significatum velint, sed alteram è dimidiis partibus, quæ se circumagente Christus obiturus sit.

13^a Perrogandæ nobis deinceps supersunt Iudæorum sententiæ; quod priusquam facere ingrediamur, ut facilius earum confutatio sit, in Dominio Jesu eventum habuisse hoc Danielis oraculum probabimus. Ubi cumque enim septuaginta putandam hebdomadam ponas initium, planè elapsas eas esse necesse est. Atqui exactis iis ungi debuit Sanctus sanctorum, nasci Christus, et occidi. Ergo unctum esse Sanctum sanctorum, natum et occisum Christum fatendum est. Hoc deinde occiso, dirui debuerunt templum et tris. Atqui hæc diruta sunt. Ergo ille occisus est. Preterea in dimidio postreme hebdomadis abrogari debuerunt sacrificia et veteris legis ceremoniæ. Atqui abrogata ea sunt. Ergo postrema hebdomas praeterit. Ad hæc, septuaginta hebdomadibus hic praestitutum est finis, ut obliteretur delicta hominum, ut aeterna adducatur justitia, et ut compleantur vaticinia Prophetarum. Atqui hæc in Christo facta esse exitum, partim demonstravimus supra, partim demonstraturi sumus. Ergo venit Christus. Adversus ea nulla valere potest exceptio. Itaque apud Hieronymum (in Dan.) sic dixerit Africanus: *Nulli dubium, quin de adventu Christi praedictio sit, qui post septuaginta hebdomadas mundo apparuit, post quem consummata sunt delicta, et finem accepit peccatum, et deleta est iniquitas, et annuata justitia sempiterna, et impleta est visio et prophetia*. Primores quidem Rabbiorum ad Christum pertinere hoc Gabrielis oraculum haudquaquam sunt inficiati: non R. Barachias in Beresith Rabba; non R. Moses ben Nachman in Danieleum; non Is R. Saunel, cujus Epistolam ad R. Isaac exhibet Dionysius Cartusianus. Verùm quò liquidius appareat, rectè id eos, atque item Christianos, meritoque sentire, singulis hujus praedicti partes attentius paulò perlustremus. *Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaticatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et angustur Sanctus sanctorum*. (Dan. c. 9, v. 24.) Noxas hominum eluere, eosque redimere, praecipuum fore Christi munus Propheta omnes uno concinerunt, atque id in Jesu completum fuisse manifestò docuimus infra ex Evangelis. Praeclearum hoc Isaia c. 61, v. 4 et seq., *Spiritus Domini super me, eò quòd unxit Dominus me; ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et praedicarem cavities indul-*

gentium, et clausa aperitionem, ut predicarem annum placabilium Domino. Utroque predicatur Unetus, sive Christus, ad id mittendus, ut hominum eluatur peccata, et Deum propitiat. Præclarum et illud Zacharias cap. 5, v. 8, 9: *Ecce enim adducam servum meum Orientem... et auferam iniquitatem terræ illius in die unâ.* Illic Petrus in Actis (cap. 10, v. 43) de Jesu: *Hinc omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.* Illic de eodem Paulus ad Romanos, cap. 5, 24 et seq.: *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem, in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem precedentium delictorum, in sustentatione Dei ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore; ut sit ipse justus, et justifications cum, qui est ex fide Jesu Christi, et ad Colossenses (cap. 2, v. 15, 14): *Et vos, cum mortui essetis in delictis et præputio carnis vestræ, corvificati cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.* Plura qui volent, Parallelismum consulat, unde intelligi poterit delicta hominum, quæ lex vetus detegere non poterat, ea sanguine Christi, quantum in ipso erat, eluisse, cujus fructu nemo nisi volens fraudari queat. Valde sanè ineptus est R. Selomoh, qui hæc interpretans, ait, post templi ædificationem, futurum ut peccatis abstineat Judaica gens, jusque et fas colat. Nam cum persuadet Judæos, tum cum idolorum cultu dedito essent, et in omnem impietatem profusi, levi brachio à Deo foisse castigatos, paternamque ipsius benignitatem identidem sensisse, laribus suis, unde ejecti fuerant, restitutos, et hostium, à quibus oppressi fuerant, dominato exemptos; nunc verò, cum nullius sunt culpæ affines, uti quidem vult Selomoh, justitiamque incorrupto tenore retinent, tot annorum affligi calamitatibus, opprobriis, suppliciis, nulla melioris statûs ostentata spe? Adde perversos Judæorum mores in Thalmude non semel carpi; et in primo capite Thalmudici libri Jona causam moeræ Messie conferri in supra virginibus oblata Nahardæe, ubi celebris fuit Judæorum academia; contrâ verò affirmare R. Judam in libro Sanhedrin, capite undecimo, quo tempore venit Messias, infames fore impudicitia et corruptela doctorem Judæorum conventus. Justitiam porrò illam sempiternam, quid aliud esse dicamus quam Christum ipsum, vel individuum Christi comitem justitiam, de quo Jeremias, cap. 55, v. 15: *In diebus illis, et in tempore illo, germinare faciam David gemmam justitiæ; faciet iudicium et justitiam in terrâ.* Et Malachias, cap. 4, v. 2: *Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ.* Isaias quoque, cap. 43, v. 8: *Rorare, cæli, desuper, et nubes pluant iustum; aperiat terra, et germinet Salvatorem, et justitia oriatur simul; tum alibi, cap. 61, v. 11: *Sicut enim terra profert germen suum, et sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit justitiam.* Sanè R. Levi in hujus predictionis interpretatione pessimè versatus, non aliud tamen**

justitiam sempiternam hic significare quam Messiam fatetur. Ergo Paulus in priore ad Corinthios cap. 1, v. 50: *Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, et justitia: et in sequenti Epistola cap. 5, v. 21: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Quod autem subjicit Gabriel: *Et impleatur visio et propheta, hujus duplex præceptum potest esse intellectus; nam vel finem prophetiis Christo nato impositum iri vult, quod confirmat Jesus apud Mattheum, cap. 11, v. 15: *Omnes enim Prophetae et lex usque ad Joannem prophetaverunt.* Quod pertinet et istud in Epistola ad Hebræos, cap. 1, v. 1, 2: *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, novissimè diebus istis locutus est nobis in Filio.* Atque hoc eventu completum cernimus; cum nulli in hæc Judæorum fæce ac collivæ Prophete existant, nulla eos Dei aspiratio prosequatur, nullisque miraculis Dei adversum se favorem agnoscat. Vel ad Christum spectare omnia Prophetarum oracula significat Angelus, quod et de se in Joanne predicat Jesus: *Scrutinavi Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, et illa sunt quæ testimonium perhibent de me.* Joan. cap. 5, v. 39. Et apud Mattheum, cap. 5, v. 17: *Nolite putare quoniam veni solvere Legem aut Prophetas; non veni solvere, sed adimplere.* Predicat et Paulus in Epistola ad Romanos, cap. 10, v. 4: *Finis enim Legis Christus, ad justitiam omni credenti.* Eum denique Sanctum sanctorum, quem unguendum esse vaticinatur Angelus, Messiam esse demonstrat istud è Psalmo quadragesimo quarto, v. 8: *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis; quæ in Jesum confert Paulus in Epistola ad Hebræos, cap. 1, v. 8, 9. Et hoc Isaiæ, cap. 61, v. 1: *Spiritus Domini super me, eod quod unxit Dominus me; quod de se itidem predictum esse Jesus in Nazarenâ Synagoga palam professus est.* (Luc. c. 4, v. 17 et seq.) Petrus etiam in Actis, cap. 10, v. 37, 38: *Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam; incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod predicavit Joannes, Jesum à Nazareth, quomodo unxit eum Dominus Spiritu sancto.* Adscribitur et Jesu in Actis, cap. 4, v. 26, 27, predictio hæc è Psalmo secundo: *Adversiter reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus.* Convenerunt enim verò in civitate istâ adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxit Herodes et Pontius Pilatus; ubi Sanctus et Unctus, perinde ut apud Danielum Jesus nuncupatur. Sic et homo ille demone vexatus apud Marcum, cap. 1, v. 25, 24: *Quid nobis et tibi, Jesu Nazarenè? venisti perdere nos? scio quis sis, Sanctus Dei.* Sic et Petrus in priore Epistola, cap. 1, v. 14 et seq.: *Secundum eum qui vocavit nos Sanctum, et ipsi in omni conversatione sancti sitis: quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* Joannes quoque in primâ itidem Epistola, cap. 2, v. 20: *Sed vos unctorem habetis à Sancto; et in Apocalypsi, cap. 5, v. 7: *Et Angelo Philadelphie Ecclesie scribo: Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem*****

David. Plura è Parallelismo nostro peti poterunt. At qui hoc Danielis oraculum, etsi apertam continet Messie predictionem, plus tamen suo cum aliis prophetis consensu valuisse putat, ad exemplum ab Hebræis magistris veritatis confessionem, quos supra deduxi hoc ad Christum retulisse.

Pergit Gabriel Angelus (Dan. c. 9, v. 25, 26): *Scito ergo et animadvertite: Ab exitu sermonis, ut iterum edificaretur Jerusalem, usque ad Christum decem, hebdomades septem et hebdomades sexaginta duæ erunt; et rursum edificabitur platea et muri, in angustiâ temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus qui eum negaturus est. Christum illum decem, Jesum esse probant ista Matthæi cap. 2, v. 4, 5: *Sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur; at illi dixerunt ei: In Bethleheme Judæ; sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu, Bethleheme, terra Judæ, nequaquam minima es in principibus Judæ; ex te enim exiit dux qui regat populum meum Israel.* Propheta ille, Michæas est, cui concinit Isaias, cap. 55, v. 2: *Ecce testem populus dedit eum, ducem ac præceptorem gentibus.* In nece verò ejus prædicandâ Propheta consentiunt. Sic David, Psalm. 21, v. 15: *In pulverem mortis deduxisti me, quoniam circumdederunt me caecus multi, concilium malignantium obsedit me, foderunt manus meas et pedes meos.* Sic Isaias, cap. 55, v. 7: *Sicut ovis ad occisionem ducitur.* Sic Zacharias, cap. 12, v. 10: *Aspiciet ad me quem confixerunt, et plangentem unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis; quæ in Jesum Dominum convenire docet noster Parallelismus, et de se Jesus ipse apud Emmaumatos viatores prædicabat: *Tunc aperuit illis sensum, inquit Lucas, cap. 24, v. 45, 46, ut intelligerent Scripturas, et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati.* Prædicabat et de eo Philippus apud Eunuchum Candaces reginæ, quem cum proximè memoratam Isaiæ de Christi interitu predictionem legentem offendisset, incipiens à Scripturâ istâ exemplificavit illi Jesum. (Act. c. 8, v. 50 et seq.) Quod autem subest: *Et non erit ejus populus, qui eum negaturus est, aliter hebraicè scriptum exstat: וְאֵין, Et non ei, sive potius, et non sibi, hoc est: Et non propter se occidetur; quæ postrema vox à se ipso repetenda est. Nempe hoc ipsum est, quod de eo nuntiaverat Isaias, cap. 55, v. 4 et seq.: *Verè languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit... Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras; atritus est propter scelera nostra; disciplina pacis nostræ super eum, et furore ejus sanati sumus... Multiplex scelera populi mei percussit eum... et ipse peccato propterea tulit.* Cui adsuppletur Jeremias in Threnis, cap. 4, v. 20: *Christus Dominus captus est in peccatis nostris.* Atque id muneri obhisse Jesum Christum, et de se ipse scipius, et novi Testamenti scriptores passim affirmant, ut constabit ex nostro Parallelismo.***

Sic denum prophetiam hanc Angelus absolvit, Dan. c. 9, v. 26, 27: *Et civitatem et Sanctuarium dissipabit populus cum duxe ventura, et finis ejus vastitas, et post*

finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ et in dividio hebdomadâ deficit hostia et sacrificium; et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit d solatio. Hanc propter interemptum Christum irrogandam Judæis penam jam antè præviderat David, cum diceret, Psal. 68, v. 27: *Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitat: quoniam quem tu percussisti persecuti sum, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Præviderat item Zacharias, cum diceret, cap. 15, v. 6 et seq., et cap. 14, v. 4 et seq.: *Et dicitur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio murum tuarum? Et dicit: Hinc plingatus sum in domo eorum qui diligebant me... Ecce venies dies Domini, et dividetur spolia in medio tuâ; et congregabo omnes gentes ad Jerusalem in prælium, et capietur civitas, et vastabuntur domus. Præviderat et Osée, cum diceret, cap. 5, v. 4: *Quia dies multæ sedebunt filii Israel sine rege et sine principe.* Atque hæc clarissimis ac repetitis oraculis à veteris Testamenti Prophetis tantò antè predicta Jesus ipse Judæis denuntiavit: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* (Matth. c. 25, v. 58.) Item de templo: *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruetur... Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat; tunc qui in Judæâ sunt, fugiant ad montes.* (Matth. c. 24, v. 1 et seq.) Rursus de Hierosolymâ: *Venient dies in te, et circumdabunt te, et conglobabunt te undique, et ad terram prosternent te, et filios tuos qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem, eod quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.* (Luc. c. 19, v. 41 et seq.) Quæ nos item complectuntur in Parallelismo, ubi et pacti illius, quod firmatum iri prædicit Gabriel, sequestrum fore Christum Jesum demonstrabimus. Nam quid aliud sibi vellet dicens istud Isaiæ, cap. 42, v. 6, et cap. 49, v. 8, et cap. 55, v. 5, 4: *Dedit te in fœdus populi; et hoc: Feriam vobis scutum pactum sempiternum, misericordias David fideles; ecce testem populus dedit eum, ducem ac præceptorem gentibus?* Similia hæc habent Ezechiel, cap. 16, v. 60, 62, et Osée, cap. 2, v. 18 et seq., et sæpè Jeremias, potissimum verò elimsait, c. 31, v. 51 et seq.: *Ecce deservimus, dicit Dominus, et feriam domum Israel, et domum Juda fœdus novum; non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum... pactum quod irritum fecerunt... sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies istos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam. Quam predictionem per Jesum fuisse perductam ad exitum in Epistola Pauli ad Hebræos accurate declaratum est. (Hebr. c. 8, v. 6 et seq.) Sacrificiorum Judæorum abrogatio, quæ deinceps ab Angelo prædicta subest, à Davide quoque præcinebatur his verbis, Psal. 59, v. 7 et seq.: *Sacrificium et oblationem noliasti, aures autem perficisti mihi. Holocaustum, et pro peccato non postulasti; tunc dixi: Ecce venio. Quæ in Jesu contigisse probat Paulus in Epistola ad Hebræos, cap. 10, v. 4 et seq., et nos in Parallelismo probabimus. Quo loco et****

Oscam de Israele sic disserentem producemus: *Cessare faciam omne quodcumque ejus, solemnitatem ejus, nomenclaturam ejus; sabbatum ejus, et omnia festa tempora ejus.* (Osce, c. 5, v. 4.) Producemus eundem momentem Israelitae, futurum ut dii sedeant, non sine rege solim, et sine principe, sed et sine sacrificio, et sine altari, et sine Ephod, et sine Theraphim. Producemus et hoc Amosi, cap. 5, v. 21: *Odi et projecit festivitatem vestram, et non capiam odorem cœtuum vestrorum;* et hoc Malachia, cap. 1, v. 10, 11: *Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et manus non suscipiam de manu vestra; ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. Id significabat Christus Jesus, cum moriens diceret: Consummatum est (Joan. 19, v. 30); et cum velum templi scissum est. (Matth. c. 27, v. 51.) Ruinas deinde urbis et templi nunquam instauratum iri prædicit, quod populus suos jam ante monuerat Isaías, c. 24, v. 2: *Postiti, inquit, Deum alloquens, civitatem in tumultum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, et in semperiternum non edificetur;* et alibi, cap. 5, v. 25: *Ido iratus est furor Domini in populum suum, et extendit manum suam super eum, et percussit eum, et conturbati sunt montes, et facta sunt morticina eorum quasi sterces in medio platearum. In his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Eadem est sententia istorum Jeremie, cap. 19, v. 11: *Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, et civitatem istam, sicut conteritur vas ficti, quod non potest ultra inaurari. Id suffragio suo Jesus ipse confirmavit, cum hæc denuntiatione Judæos perterrefaceret: *Ecco relinquatur vobis domus vestra deserta.* (Matth. c. 25, v. 27.)***

Rei veritatem comprobavi eventus; nam cum ad instaurandum templum sese comparassent Judæi sub Adriano et Constantino, ab his quidem fuerunt prohibiti; sed id tertium Juliani imperatoris nutu attentantes vis divina prodigialiter compressit; nam incoptum opus motu primùm terre disturbatum est, deinde à fundamentis erumpentes flammæ Judæos rei auctores invasere. Christianorum scriptorum temporis illius et proxime sequentis vix ullus rem pressit idem. Adiri præcipue velim Chrysostomum, cum alibi passim, tum maxime sermone tertio contra Judæos. Quæque omnem dubitationem tollit, Ammianus Marcellinus, lib. 23, scriptor ethnicus, minime vanus, quique sub Juliano stipendia meruit, portentum illud testificatione confirmavit suâ. Nec nos ista in Parallelismo prætermittimus.

14^a Nunc exploremus Judæorum sententias. Horum alii, nec postremi inter illos, nec recentes, vi veritatis convicti, in Messiam oraculum hoc, ut dixi, contulerunt. Scribunt Thalmodiste Jonathanem Chaldeum paraphrasticum Prophetarum, eum ad interpretanda hæsiographia se accingentem, monitum fuisse per Bathcol, ne faceret; quippè ab his, Daniele nimirum, prædictum esse tempus adventus Messie, qui finis est.

Alii contra insimulare Daniele fecidissimis ipsi erroribus implici per summam impudentiam ausi sunt, cum non aliâ adversus oraculi perspicacitatem præscriptione uti possent. Pari audaci Porphyrius, nullis prolatis rationibus, librum huic Antiochi Epiphani temporibus conscriptum fixit, rurnumque gestarum narrationes, non futurarum prædictiones, ille contineri. Quam insaniam suo loco castigavimus. Tolerabilior alii errore legitimum sententiæ intellectum pervertere conati sunt. Quidam enim, non hic hebdomadas annorum, sed decenniorum, quos Origenes secutus est (in tract. 29 in Matth.), vel Jubileorum, vel centum annorum intelligunt, sed parata eorum est confutatio. Nam civitatem et templum excisum iri post septuaginta hebdomadas, sacrificia verò in medio postreme hebdomadis abolitum iri prædicit Daniel. Atqui multò ante hæc evenerunt, quoniam foret elapsæ hebdomades decem vel quinquaginta vel centum annorum, undecumque tandem numerandi dicitur exordium, cum alioquin hujusmodi hebdomades nullo Scripturæ sacræ, vel sui Thalmodis testimonio Judæi nobis approbare queant. Pudit hujus commentii magistros plerosque, et repudiatis hiis hebdomadibus, cum hebdomades dierum nihil magis locum haberent, in hebdomadibus annorum, quas idoneo Levitici loco, cap. 25, v. 8, nihil sciebant, quadringentorum videlicet et nonaginta annorum spatio acquirerunt. Sic Saadias Gaon, et Aben Ezra in Daniele; sic et Seder Olam.

15ª Verum in hebdomadam metandis intervallis, per summam historiam et chronologicæ artis inscitiam innuenerat lapsi sunt. Narrat enim Hieronymus veteres quosdam ex hoc grege, hebdomadam putandarum exordium à primo anno Darii Medi repetere, quo anno oraculum hoc Gabriel effatus est; sexaginta verò duarum hebdomadam finem conjicere in tempora excisi à Tito templi, auspicii Vespasiani; undè rursum deductas hebdomades septem in clades ab Adriano Judæis illatas conferri; postremam vel hebdomadam, seorsum ab Angelo commemoratam, juxta nonnullos ex illis, in Vespasianum et Adrianum ex æquo distrahi. Verum qui nobis absurdum hoc commentum retulit Hieronymus, idem ejus refellendi argumentum subministravit, ex chronologia petitum. Certè à primo Darii Medi anno, ad initium ab Adriano imperio, anni plus septuaginta supra sexcentos excurrunt. Consultius paulo factum est ab Origene, libro decimo Stromatum, et Tertulliano, libro quem adversus Judæos scripsit, cum exordio hebdomadam sumpto ab eo tempore, quo prædictionem hanc Danieli Angelus edidit, primo nempe anno Darii Medi, eas in adventu Christi aut morte concludunt. Quoniam et ipsi in magno errore versantur; nam hebdomadam est novem et septuaginta intervallum, inter Darii primum annum, et ortum Christi.

16ª Stolidus quoque Judæis lis error illosit, qui posito hebdomadam initio in primâ tempe eversione, inebum in secunda constituent, et per septuaginta annos jacuisse templum volunt, viginti verò super qua-

dringentos toto huic adscribunt spatio, quo templum secundum stetit; ex quibus numeris summam quadringentorum et nonaginta annorum, sive septuaginta hebdomadam colligunt, ut inter templi utriusque cladem, et hæc per Nabuzardanem primò, et quæ per Titum secus illata est, spatium illud decurrat. Hæc sententiam tuncur, non R. Solomohi solim, et Saadias Gaon, et Seder Olam Rabba, sed ipsum etiam Thalmod in primo capite Avoda Zara. At ejus vitiositatem solerter deprehendit Aben Ezra, et in Saadiâ castigavit. Et merito quidem: nam si à captis undecimo Sedecie anno Hierosolymis, et incendio templo, ad Vespasiani secundum, quo Hierosolyma et templum à Tito deleta sunt, numerum ducas, nonaginta quatuor hebdomades annorum exsurgunt.

17^a Cum autem ad singulas vaticinii partes exponendas ventum est, valde æstuant. Nam à sequentibus excerptum verba hæc Angeli: *Ab exitu sermonis, ut iterum edificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem;* et Christum illum R. Saadias et R. Solomoh Cym, R. Levi Jesum Josedeciden, alii Zorobabelem esse putant, contra veterum Hebræorum sententiam, quos refert Hieronymus Messiam hic significatum sensisse. Verum præterquam quod decurtata Angeli verba proferunt, ac postremâ sui parte mutila, qua sicut jacent representari deberant: *Ab exitu sermonis, ut iterum edificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt* (quoniam et hæc à Pagnino disjuncta sunt), pæperam priora commatis verba accipiunt, ac si scriptum foret: *Ab exitu sermonis, ut excidatur Jerusalem.*

18^a De Christo etiam, quem post hebdomades sexaginta duas occisum iri prædicit Angelus, nihil meliora afferunt Judæi. Sacerdotum interpretantur R. Levi in Daniele, et Saadias Gaon in Sepher Haemnoth; templum Jachiads. In Agrippam verò Juniorem id conferit R. Solomoh, quem à Romanis trucidatum fuisse scribit, cum templum secundum excideretur. Magna inest his opinionibus lahes, quòd hebdomadas Hierosolymitanam usque *debet* proferunt. Alterum quoque vitium acute animadvertit Raymundus Martinus (Pug. Fid., part. 2, cap. 5, § 29), quòd neque sacerdotes, neque reges, qui post solutam captivitatem Judæis præferunt, Christi, sive uncti fuerunt. Quinque enim rebus templum primum secundo antecessisse Judæi docent, quarum duæ fuerunt oleum unctiois, et Spiritus sanctus, sine quibus nulla esse potest legitima unctio, nec quisquam Christi titulum merito consequi. Cum iis ergo templum secundum caruerit, qui eo cadente regium et pontificale obtinebant munus, Christi haudquam fuerunt. Alio præterea, eoque gravi labori vitio ea opinio, quæ Agrippam Juniorem decernit Christum hunc esse cuius mortem prædixit Angelus. Eum quippè Romanorum partes fuisse secutum, et Hierosolymis, tum cum expugnarentur, abfuisse, belloque huic annos aliquot fuisse superstitum, Josephi (de Bell. Jud. lib. 9, cap. 16, et de Vita sua) et Taciti (Hist. lib. 5) historicæ de-

monstrant. At prisci illi Hebræi, quorum sententiam retulit Hieronymus (in Dan. c. 9), hæc ad Messie mortem pertinere candidè, ut dixi, confessi sunt.

19ª Privatim refuldendus venit Aben Ezra, cum propter insignem hominis apud suos auctoritatem, tum quòd suos ipse popularis, velut melius quidpiam allaturus, refellere instituit. Primò in Saadiam arguit, quòd septuaginta annos à primâ tempe clade ad secundum Darii interposuerit. Hæc enim sunt verba Saadiæ in Dan. c. 9: *Septuaginta anni captivitatis Babylonice, jam inde ex quo Nabuchodonosor everit templum, usque ad annum secundum Darii, Hystaspide nimirum. Septuaginta annos interesse negat Aben Ezra (in Dan. 9); quadraginta solè et novem annos interesse vult. In quo suo ipsum calculus fallit: nam juxta computationem Petavii (quam alii aliter inveniunt), ab excidio primâ tempe ad solutam per Cymum captivitatem, anni intercedunt circiter quinquaginta; invidem verò ab excidio tempe hujus ad secundum annum Darii Hystaspide, anni excurrunt propemodum septuaginta. Tum ipse deinde Aben Ezra hebdomadam numerum proficisci vult, *ab exitu sermonis, in oratione, nempe ab anno primo Darii Medi, quo Daniel orationem hanc fudit ad Demn, que exstat nono ipso capite. Indè computat septem hebdomadas ad profecionem Nehemie, que in annum Artaxerxis Longimani vicesimum incidit, cum intercedat hebdomades plus quindecim. Ab hoc deinde Artaxerxis anno numerat sexaginta duas hebdomades cum dimidiâ ad secundum templi conflagrationem, cum plus tres supra septuaginta intercedant. Indè patet Christum ducem, ex ipsius sententiâ, esse Nehemiam, ac si dixisset Angelus id tantum: *Ab exitu sermonis, ut iterum edificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem;* cum dixerit: *Hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt.* Secundum denique Christum, quem occidentem prænuntiat Angelus, regiam potestatem denotare putat, que inter Judæos cum templo et urbe defendenda esset. In quo multiplex inest hallucinatio; nam, ut dixi, legitima unctio post templi primâ occasum caruerat Judæi; proptereaque Christi haudquam fuerunt, qui populum Judæum stante templo secundo reserunt. Deinde nec cum templo secundo regia potestas inter Judæos extincta est, cum et Agrippa rex elatus huic diu fuerit superstes, et cognoscitur ex Josephi vitâ à Josepho ipso conscriptâ.**

CAPUT IX.

JESUS NATUS DE VIRGINE.

Isa. c. 7, v. 14: *Propter hoc dabit Dominus vobis signum: Ecce Virgo concipiet et pariet Filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.*

Jerem. c. 31, v. 22: *Usquequò delictis dissolveris, filia vagæ? quis creavit Dominus novum super terram: Femina circumdabit virum.*

Ezech. c. 44, v. 2, 5: *Hæc dicit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit: non aperietur, et vir non transibit per eam; quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, etique clausa principii. Princeps ipse selebit in ea, et comedat panem coram Domino; per viam*